

شهود و شناخت

ترجمه و شرح صحیفه سجادیه

جلد اول

آیه‌الله حسن ممدوحی کرمانشاهی

با مقدمه: آیه‌الله جوادی آملی

بوستق
۱۳۸۸

فهرست مطالب

۲۵	مقدمه حضرت آیه الله جوادی آملی بر شهود و شناخت
۳۷	پیش گفتار

مقدمه: نیایش از دیدگاه عقل و نقل

۴۳	پیش درآمد
۴۵	تعریف دعا
۴۶	۱. تعریف به مفهوم
۴۶	۲. تعریف ماهوی
۴۷	۳. تعریف به خواص ماهوی
۴۸	۴. تعریف به طور وجود
۵۰	۵. تعریف به مصداق
۵۱	ضرورت دعا
۵۳	ضرورت عقلی نیایش
۵۸	پیشینه دعا
۶۱	اقسام دعا
۶۱	۱. دعای لفظی
۶۲	۲. دعای مصداقی یا دعای زبانی و قلبی
۶۲	۳. دعای مصداقی و محدودیت علم دعاکننده

۴. دعای ملحون ۶۵
۵. دعای قلبی ۶۷
۶. حال طلب و عدم توجه دعاکننده به خواسته خود ۶۷
۷. دعای تکوینی ۶۹
- دو نکته ۷۰
۱. دعا در مرتبه لفظ نیست ۷۰
۲. بررسی آیه‌ای از قرآن ۷۳
- ارکان دعا** ۷۵
- رکن اول: جاذبه معنوی ۷۶
- دعا، نوعی اجابت است ۸۰
- درخواست توفیق دعا از خداوند ۸۱
- جاذبه دائمی ۸۵
- رکن دوم: شرایط دعاکننده ۸۷
۱. عبودیت ۸۸
۲. باور به قدرت الهی ۸۹
۳. توجه به قرب الهی ۹۲
۴. اخلاص ۹۴
۵. طلب حقیقی ۹۷
۶. ادب دعا ۹۸
- نمونه‌هایی از ادب پیامبران علیهم‌السلام با خداوند متعال در قرآن ۹۹
- حضرت مسیح علیه‌السلام ۹۹
- حضرت آدم علیه‌السلام ۱۰۱
- حضرت ابراهیم علیه‌السلام ۱۰۱
- ادب دعا در کلام امام صادق علیه‌السلام ۱۰۲
- مراتب و مقامات دعاکنندگان ۱۰۴
۱. درخواست همه خواسته‌ها از خدا ۱۰۴

۱۰۶	۲. درخواست برای امتثال امر خدا.....
۱۰۸	۳. واگذار کردن حاجت خود به خدا و عدم درخواست آن از خدا.....
۱۱۲	۴. عدم درخواست حاجت به دلیل حتمی بودن قضای الهی.....
۱۱۳	۵. مطلوب فقط خدا.....
۱۱۵	۶. فراتر از آن چه بر ذهن می‌گذرد.....
۱۱۷	سر اختلاف مضامین و مقاصد در دعاهای وارده.....
۱۱۹	رکن سوم: کسی که به درگاه او دعا می‌شود.....
۱۱۹	۱. شناخت خدا و باور داشتن توحید افعالی.....
۱۲۶	۲. اخلاص در دعا و سببیت اسباب وجودی.....
۱۳۴	۳. قرب.....
۱۳۴	مراتب قرب.....
۱۳۴	مرتبه اول.....
۱۳۵	مرتبه دوم.....
۱۳۷	مرتبه سوم.....
۱۳۹	مرتبه چهارم.....
۱۴۲	مرتبه پنجم.....
۱۴۴	مرتبه ششم.....
۱۴۵	مرتبه هفتم.....
۱۴۸	آثار و فواید دعا .....
۱۵۰	۱. پرکردن خلأ فطری انسان.....
۱۵۰	۲. ارتباط با قدرت نامحدود.....
۱۵۲	۳. خدا باوری.....
۱۵۶	۴. خودشناسی.....
۱۶۲	۵. آثار شگرف غیر قابل محاسبه.....
۱۶۴	۶. آشنایی با معارف بلند الهی و.....
۱۶۷	۷. تربیت انسان کامل.....

۱۷۱	مواعن دعا
۱۷۳	زبان دعا
۱۷۳	۱. اسناد سبب و مؤثر بودن به اسما و صفات الهی
۱۷۹	سر خواندن خداوند به اسما و صفات مختلف در دعاها
۱۸۲	۲. اظهار خاکساری و انابه و تضرع به درگاه خداوند
۱۸۹	۳. تبیین معارف به صورت قضایای عقلانی و فلسفی
۱۹۶	۴. حبّ و عشق حضرت حقّ
۱۹۹	۵. عالم شهود و فوق درک عقل
۲۰۲	۶. دستورهای عملی و اخلاقی
۲۰۳	درباره صحیفه
۲۰۸	برخی معارف و مفاهیم صحیفه سجّادیه

شرح دعا‌های صحیفه سجّادیه

۲۱۷	۱. التَّمْحِيدُ لِلَّهِ - عَزَّ وَجَلَّ -
۲۱۹	واژه‌ها
۲۲۱	دعای اوّل: در ستایش خداوند
۲۲۱	پیش درآمد
۲۲۱	فراز اوّل
۲۲۲	مفهوم اوّل و آخر بودن در مورد خداوند متعال
۲۲۳	عدم توانایی دیدگان ظاهری از مشاهده خداوند
۲۲۴	فراز دوم
۲۲۵	بی نظیر بودن دستگاه آفرینش
۲۲۵	خداوند، محبوب همگان
۲۲۷	فراز سوم
۲۲۷	گستره مفهوم رزق و روزی و بهره‌مندی از آن
۲۲۹	فراز چهارم

- ۲۲۹..... سنت‌های تغییرناپذیر الهی و وظیفه انسان در برابر آن
- ۲۳۰..... فراز پنجم
- ۲۳۱..... پادشاه‌های اخروی، بازتاب‌های تکوینی عملکرد انسان
- ۲۳۳..... فراز ششم
- ۲۳۴..... سپاس‌گزاری از مُنعم و مراتب آن
- ۲۳۵..... فراز هفتم
- ۲۳۶..... ستایش خدا، مقتضای فطرت خدا باور انسان
- ۲۳۷..... فراز هشتم
- ۲۳۸..... روشنائی عالم پس از مرگ، بازتاب اعمال انسان
- ۲۳۹..... راه‌نیافتن ظلم و ستم در کیفرهای قیامت
- ۲۴۰..... فراز نهم
- ۲۴۱..... ستایش ناشی از معرفت و نیل به مقام اعلیٰ علین
- ۲۴۲..... فراز دهم
- ۲۴۳..... ستایش، هم‌سنخ با ستایش پیامبران و فرشتگان
- ۲۴۵..... فراز یازدهم
- ۲۴۶..... انسان، بهترین آفریده
- ۲۴۶..... همه موجودات در تسخیر انسان
- ۲۴۷..... فراز دوازدهم
- ۲۴۷..... خداوند، بهترین برآورنده نیازهای انسان
- ۲۴۹..... فراز سیزدهم
- ۲۵۰..... طبیعت ناسپاس انسان!
- ۲۵۰..... انسان، آفریده ممتاز و مقتضای آن
- ۲۵۱..... فراز چهاردهم
- ۲۵۱..... نقش‌های گوناگون اوامر و نواهی الهی
- ۲۵۴..... فراز پانزدهم
- ۲۵۴..... نقش توبه در سازندگی و احیای وجود انسان

- ۲۵۶ ..... فراز شانزدهم
- ۲۵۶ ..... سهولت و آسانی تکالیف در آیین مقدس اسلام
- ۲۵۸ ..... فراز هفدهم
- ۲۵۸ ..... ستایش برتر، نشانه شناخت برتر
- ۲۶۰ ..... فراز هجدهم
- ۲۶۰ ..... سر ستایش خداوند بر نعمت‌هایی که به امت‌های گذشته عطا فرموده است
- ۲۶۱ ..... فراز نوزدهم
- ۲۶۲ ..... ستایش نامحدود و بی‌مرز از هر جهت
- ۲۶۳ ..... فراز بیستم
- ۲۶۴ ..... آثار گوناگون و متفاوت ستایش

- ۲۶۷ ..... ۲. الصلاة علی محمد و آله
- ۲۶۸ ..... واژه‌ها
- ۲۶۹ ..... دعای دوم: درود بر پیامبر اکرم ﷺ
- ۲۶۹ ..... پیش درآمد
- ۲۶۹ ..... فراز اول
- ۲۷۰ ..... اسلام، دین خاتم
- ۲۷۱ ..... مفهوم گواهی امامان ﷺ بر اعمال امت
- ۲۷۲ ..... فراز دوم
- ۲۷۲ ..... چندین ویژگی بارز رسول اکرم ﷺ
- ۲۷۴ ..... فراز سوم
- ۲۷۴ ..... ایستادگی بر صراط مستقیم، ویژگی بارز راهبر راستین و دلسوز
- ۲۷۶ ..... فراز چهارم
- ۲۷۶ ..... رنج و تعب رسول خدا ﷺ از گمراهی مردم
- ۲۷۸ ..... فراز پنجم
- ۲۷۹ ..... اهمیت و سختی هجرت از «مکه» به «مدینه»

۲۸۰	وضعیت مردم هنگام بعثت
۲۸۱	فراز ششم
۲۸۱	اهداف متفاوت زورمداران و پیامبران <small>علیهم السلام</small> در جنگ
۲۸۳	فراز هفتم
۲۸۳	مقام و منزلت برتر رسول اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۲۸۵	فراز هشتم
۲۸۵	اهمیت شفاعت
۲۸۶	مفهوم شفاعت
۲۸۹	۳. الصَّلَاةُ عَلَى حَمَلَةِ الْعَرْشِ
۲۹۱	واژه‌ها
۲۹۲	دعای سوم: دعا برای حاملان عرش و فرشتگان مقرب
۲۹۲	پیش‌درآمد
۲۹۲	فراز اول
۲۹۲	حقیقت و اقسام ملائکه
۲۹۴	فراز دوم
۲۹۵	مأموریت ویژه اسرافیل، میکائیل و جبرائیل
۲۹۶	فراز سوم
۲۹۷	قانون‌مند بودن عوالم مختلف
۲۹۸	مفهوم سکونت فرشتگان در آسمان
۲۹۸	فراز چهارم
۲۹۹	عدم وجود شهوت در ملائکه
۳۰۰	حد وجودی خاص هر یک از فرشتگان
۳۰۰	فراز پنجم
۳۰۱	اعتراف فرشتگان به عبادت اندک خود
۳۰۲	فرشتگان رابط میان عالم غیب و پیامبران <small>علیهم السلام</small>

- ۳۰۳.....فراز ششم.....
- ۳۰۳.....ویژگی های دسته دیگر فرشتگان.....
- ۳۰۴.....فرشتگان فرو فرستنده باران.....
- ۳۰۴.....فراز هفتم.....
- ۳۰۵.....فرشتگان، عوامل غیر طبیعی ناشناخته نظام طبیعت.....
- ۳۰۶.....فراز هشتم.....
- ۳۰۶.....حساب رسی دقیق حاکم بر نظام هستی.....
- ۳۰۸.....فراز نهم.....
- ۳۰۹.....گروه های دیگر از فرشتگان و مأموریت ویژه هر کدام.....
- ۳۱۱.....فراز دهم.....
- ۳۱۲.....انسان کامل، موجودی برتر از فرشته.....
- ۳۱۲.....فرجام کار نیک بختان و شور بختان.....
- ۳۱۴.....فراز یازدهم.....
- ۳۱۴.....فراوانی تعداد فرشتگان از انسان ها.....
- ۳۱۶.....فراز دوازدهم.....
- ۳۱۶.....وابستگی عالم ملک به عالم ملکوت.....
- ۳۱۹.....۴. الصَّلَاةُ عَلَیْ مُصَدِّقِی الرُّسُلِ.....
- ۳۲۰.....واژه ها.....
- ۳۲۲.....دعای چهارم: دعا برای پیروان انبیای الهی.....
- ۳۲۲.....پیش درآمد.....
- ۳۲۲.....فراز اول.....
- ۳۲۳.....نکاتی چند درباره مفهوم و مراتب ایمان.....
- ۳۲۵.....فراز دوم.....
- ۳۲۵.....فضایل یاران پیامبر اکرم ﷺ.....
- ۳۳۰.....فراز سوم.....

- ۳۳۰ ..... عشق به محبوب حقیقی، اساس تحمل محرومیت و تلخ کامی‌ها
- ۳۳۱ ..... فراز چهارم
- ۳۳۲ ..... ارتباط استوار گذشته و آینده جامعه ایمانی
- ۳۳۳ ..... فراز پنجم
- ۳۳۳ ..... ملاک در دعا برای صحابه و تابعان
- ۳۳۴ ..... فراز ششم
- ۳۳۵ ..... نکات جالب در دعای امام سجاده علیه السلام برای امت

۵. دعاؤُهُ لِتَنْفِيسِهِ وَخَاصَّتِهِ

- ۳۳۷ ..... واژه‌ها
- ۳۳۸ ..... دعاى پنجم: دعا برای خود و دوستان
- ۳۴۰ ..... پیش درآمد
- ۳۴۰ ..... فراز اول
- ۳۴۱ ..... ناتوانی همگان از توصیف خداوند بی حد و مرز به جز مخلصان
- ۳۴۱ ..... شگفتی‌های بی‌پایان آفرینش
- ۳۴۲ ..... فراز دوم
- ۳۴۳ ..... ستار بودن حضرت حق در عین عظمت و آگاهی
- ۳۴۴ ..... فراز سوم
- ۳۴۴ ..... پیامدها و آثار دل بستن به خدا و غیر خدا
- ۳۴۵ ..... سرایستادگی پیامبران علیهم السلام در برابر قدرت‌های زمان خود
- ۳۴۶ ..... فراز چهارم
- ۳۴۷ ..... مفهوم «کید» و «مکر» در مورد خداوند متعال
- ۳۴۸ ..... حفظ و هدایت الهی، دو نعمت برتر
- ۳۴۸ ..... فراز پنجم
- ۳۴۸ ..... درخواست از حضرت حق تنها راه در امان ماندن از حوادث روزگار
- ۳۴۹ ..... دام‌های گوناگون برای شکار انسان‌ها

- ۳۵۰.....فراز ششم.....
- ۳۵۰..... مفهوم «زندگی در حد کفایت» و آثار آن.....
- ۳۵۱..... جود و غنای حضرت حق، معدن همه بخشش‌ها.....
- ۳۵۲..... هدایت حضرت حق، سرچشمه همه هدایت‌ها.....
- ۳۵۲.....فراز هفتم.....
- ۳۵۳..... مفهوم ولایت تکوینی و ولایت در اداره نظام اجتماعی.....
- ۳۵۴.....فراز هشتم.....
- ۳۵۵..... سلامت قلب در سایه یادکرد عظمت خدا و آثار آن.....
- ۳۵۶..... عظمت مقام دعوت‌گران به سوی خدا.....

- ۳۵۷..... ۶. دَعَاؤُهُ عِنْدَ الصَّبَاحِ وَالْمَسَاءِ.....
- ۳۵۹..... واژه‌ها.....
- ۳۶۱..... دعای ششم: دعا هنگام صبح و شام.....
- ۳۶۱..... پیش‌درآمد.....
- ۳۶۱..... فراز اول.....
- ۳۶۲..... رابطه مستقیم قدرت و عظمت خداوند با جهان آفرینش.....
- ۳۶۳..... تجلی معصومین علیهم‌السلام به تمام حقیقت در دعاهاى وارده.....
- ۳۶۵..... فواید تعدد فصول و خواص شب.....
- ۳۶۷..... فراز دوم.....
- ۳۶۷..... منافع و فرآورده‌ها، تفضّل الهی.....
- ۳۶۹..... فراز سوم.....
- ۳۷۰..... انسان در کشاکش زیبایی‌های فریبنده جهان و پایداری در برابر آنها.....
- ۳۷۲..... فراز چهارم.....
- ۳۷۲..... تفاوت مفهوم دو واژه «ضیاء» و «نور».....
- ۳۷۳..... تفضّل الهی در تعلیم نحوه فراهم آوردن روزی به انسان‌ها.....
- ۳۷۳..... ایمن نگاه داشتن خداوند، انسان را از رخدادهای سهمگین.....

۳۷۵	.....	فراز پنجم
۳۷۶	.....	مفهوم مالکیت خداوند بر موجودات
۳۸۴	.....	سرایت قدرت، علم و حکمت الهی در همه اشیا
۳۸۵	.....	فراز ششم
۳۸۵	.....	انسان، تحت تدبیر و قدرت حاکم خداوند بر جهان هستی
۳۸۷	.....	فراز هفتم
۳۸۷	.....	لزوم بهره گیری از لحظه لحظه عمر
۳۸۹	.....	فراز هشتم
۳۹۰	.....	مفهوم حسن و سوء مصاحبت با ایام
۳۹۰	.....	گناه کییره کدام است؟
۳۹۱	.....	فراز نهم
۳۹۱	.....	روح قدسی، بازدارنده از انجام گناهان
۳۹۲	.....	تفاوت مفهوم «حمد» و «شکر»
۳۹۲	.....	عمل صالح، بهترین اندوخته روز قیامت
۳۹۳	.....	تفاوت «فضل» و «احسان»
۳۹۳	.....	فراز دهم
۳۹۳	.....	ثبت اعمال توسط فرشتگان مخصوص
۳۹۴	.....	حقیقت صحیفه ثبت اعمال
۳۹۵	.....	سر آشکار شدن زشتی ها در روز قیامت
۳۹۶	.....	فراز یازدهم
۳۹۶	.....	اهمیت بندگی و مقام «عبد» در آیات و روایات
۳۹۸	.....	مفهوم بهره برداری از بندگان خدا
۳۹۸	.....	عظمت مقام شاکران
۴۰۰	.....	فراز دوازدهم
۴۰۰	.....	نفوذ همه جانیة شیطان و راه گریز از آن
۴۰۱	.....	طاعت خدا برای محبت خدا، نه برای ترس از جهنم و یا طمع بهشت

- ۴۰۲.....فراز سیزدهم
- ۴۰۳.....آداب بندگی و فضایل و کرامات انسانی
- ۴۰۳.....تمرکز دایمی بر بندگی
- ۴۰۳.....سپاس‌گزاری در برابر نعمت‌های الهی و آثار آن
- ۴۰۴.....پیروی از آرای شخصی و پیامدهای سوء آن
- ۴۰۵.....تأثیر شگرف امر به معروف و نهی از منکر در اصلاح جامعه
- ۴۰۷.....شرایط و مراتب امر به معروف و نهی از منکر
- ۴۰۷.....صیانت و پاسداری از دین
- ۴۰۹.....صحیفه سجّادیه، دایرة المعارف معارف شیعه
- ۴۱۰.....ایجاد امنیت مغنوی در جامعه اسلامی
- ۴۱۲.....فراز چهاردهم
- ۴۱۲.....رشد روزافزون و مفهوم رشد واقعی
- ۴۱۴.....فراز پانزدهم
- ۴۱۵.....نشانه‌بندگان راضی به قضای الهی و سپاس‌گزار از خدا
- ۴۱۶.....فراز شانزدهم
- ۴۱۶.....تجلی معصوم علیه السلام به تمام حقیقت در اقرار به توحید
- ۴۱۷.....فراز هفدهم
- ۴۱۷.....پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بنده تمام عیار
- ۴۱۸.....فراز هجدهم
- ۴۱۹.....راز درخواست بزرگ‌ترین پاداش‌ها برای پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
- ۴۲۰.....فراز نوزدهم
- ۴۲۰.....خداوند متعال، بخشنده‌ترین و آمرزنده‌ترین
- ۴۲۱.....سرّ درخواست رحمت برای محمد و آل محمد علیهم السلام
- ۴۲۳.....۷. دعاؤُهُ فی المَهَمَّاتِ
- ۴۲۴.....واژه‌ها

- دعای هفتم: دعا هنگام گرفتاری و ناراحتی ۴۲۵
- پیش درآمد ۴۲۵
- فراز اول ۴۲۵
- بندگان صالح انسان‌های بی‌بند ۴۲۶
- فراز دوم ۴۲۷
- لازمه توجه به حتمی بودن نظام موجود و نظام احسن ۴۲۷
- فراز سوم ۴۲۸
- برخورد متفاوت انسان‌های مؤمن و غیر مؤمن در برابر گرفتاری‌ها و حوادث ۴۲۹
- فراز چهارم ۴۳۰
- سرّ درود بر محمد و آل محمد علیهم‌السلام ۴۳۱
- علت تعبیرهای مختلف در طلب بر طرف شدن گرفتاری‌ها ۴۳۱
- فراز پنجم ۴۳۲
- نقش عافیت در صعود به کمالات و الای انسانی ۴۳۲
۸. دعاؤُهُ فِي الاستعاذَةِ مِنَ المَكَاَرِهِ وَ سَيِّئِ الأَخْلَاقِ ۴۳۵
- واژه‌ها ۴۳۶
- دعای هشتم: پناه بردن به خدا از اخلاق و افعال ناهنجار ۴۳۷
- پیش درآمد ۴۳۷
- فراز اول ۴۳۷
- حرص و آزمندی و پیامد آن ۴۳۸
- تعریف خُلُق و مفهوم بدخُلُق ۴۳۸
- خشم و غضب و اثر سوء آن ۴۳۸
- حسادت و پیامد سوء آن ۴۳۹
- مفهوم عصبیت و کیفر آخروی آن ۴۳۹
- فراز دوم ۴۴۰
- تعریف اصرار بر گناه ۴۴۰

- ۴۴۱ ..... صفت پست فخر فروشی و مباحات
- ۴۴۱ ..... عاقبت شوم تحقیر دیگران و بد رفتاری با زیردستان
- ۴۴۲ ..... ناسپاسی به کسانی که حقی بر انسان دارند و پیامد اجتماعی آن
- ۴۴۳ ..... فراز سوم
- ۴۴۳ ..... تمایل و اتکا به ستمگران از دیدگاه آیات و روایات
- ۴۴۵ ..... طلب ناحق و ادعای باطل
- ۴۴۵ ..... گفتار بدون آگاهی و پیامد سوء آن
- ۴۴۵ ..... فراز چهارم
- ۴۴۶ ..... تعریف نفاق و عاقبت شوم آخرتی آن
- ۴۴۶ ..... مفهوم عجب و آثار سوء آن
- ۴۴۷ ..... فراز پنجم
- ۴۴۸ ..... غلبه شیطان بر انسان
- ۴۴۸ ..... گرفتاری‌های زمان
- ۴۴۸ ..... پیامد اسراف و
- ۴۴۹ ..... فراز ششم
- ۴۴۹ ..... سوء عاقبت و شقی‌ترین مردم
- ۴۵۰ ..... درخواست پایانی

- ۴۵۱ ..... ۹. دعاؤُهُ فِي الْاِسْتِیَاقِ اِلَى طَلَبِ الْمَغْفِرَةِ مِنَ اللّٰهِ
- ۴۵۲ ..... واژه‌ها
- ۴۵۳ ..... دعای نهم: آموزش خواهی از درگاه خدا
- ۴۵۳ ..... پیش درآمد
- ۴۵۳ ..... فراز اول
- ۴۵۴ ..... تعریف توبه و اهمیت آن
- ۴۵۵ ..... فراز دوم
- ۴۵۵ ..... تمایل به طاعت و خطورگناه بر نفس و ذهن

۴۵۶	توفیق ترک گناه
۴۵۷	قراز سوم
۴۵۷	انسان، آماج نیروهای بازدارنده از توکل بر خدا و راه رهایی از آن
۴۵۹	قراز چهارم
۴۵۹	خطورهای ناهنجار قلبی و ارتکاب گناهان جوارحی و آثار آنها
۴۶۱	قراز پنجم
۴۶۲	نقش خاطرات قلبی در گمراهی و هدایت انسان

۱۰. دعاؤُهُ فِي اللَّجَاءِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى

۴۶۵	واژه‌ها
۴۶۶	دعای دهم: دعا هنگام پناه بردن به خدا
۴۶۷	پیش درآمد
۴۶۷	قراز اول
۴۶۷	تفضّل خداوند، معیار عفو و بخشش و پاداش‌های روز قیامت
۴۷۰	قراز دوم
۴۷۰	لزوم تضرّع و انابه به درگاه خداوند
۴۷۲	قراز سوم
۴۷۳	غنای مطلق حضرت حق و نیازمندی آفریده‌ها به او
۴۷۴	قراز چهارم
۴۷۵	اضطرار پیوسته انسان به مبدأ هستی
۴۷۶	اثر مضطرّ دیدن خود به خدا
۴۷۷	قراز پنجم
۴۷۷	رحمت ذاتی حضرت حق و علّت عذاب گناه کاران
۴۷۹	قراز ششم
۴۸۰	شناخت شیطان و ابزارهای او برای منحرف کردن انسان

۴۸۳ ..... ۱۱. دعاؤه بخواتم الخیر

۴۸۴ ..... واژه‌ها

۴۸۵ ..... دعای یازدهم: دعا برای حسن عاقبت

۴۸۵ ..... پیش درآمد

۴۸۶ ..... فراز اول

۴۸۶ ..... آثار یاد خدا

۴۸۷ ..... مراتب ذکر

۴۸۹ ..... آثار اطاعت از خدا

۴۹۰ ..... فراز دوم

۴۹۰ ..... انواع ذکر و پیامدهای آن

۴۹۲ ..... فراز سوم

۴۹۲ ..... لزوم استفاده از اوقات فراغت

۴۹۴ ..... تأثیر عزت و خست انسان در احوال فرشتگان

۴۹۴ ..... فراز چهارم

۴۹۵ ..... نقش حسن و قبح عمل در نیک فرجامی و بد فرجامی

۴۹۷ ..... فراز پنجم

۴۹۷ ..... قیامت، بازتاب اعمال انسان در دنیا

۴۹۸ ..... فراز ششم

۴۹۹ ..... علت عدم استجابت برخی دعاها

۵۰۱ ..... ۱۲. دعاؤه فی الاعتراف و طلب التوبة إلى الله تعالی

۵۰۳ ..... واژه‌ها

۵۰۵ ..... دعای دوازدهم: توبه و اعتراف به درگاه خداوند

۵۰۵ ..... پیش درآمد

۵۰۵ ..... فراز اول

۵۰۶ ..... عوامل سلب توفیق و عدم کامیابی دعا

۵۰۹	.....	فراز دوم
۵۰۹	.....	تفضّل خدا، سرّ همه موفقیّت‌ها
۵۱۰	.....	لزوم حسن ظنّ به خدا
۵۱۱	.....	مفهوم حسن ظنّ به خدا
۵۱۲	.....	فراز سوم
۵۱۲	.....	فقر ذاتی موجودات به حضرت حقّ
۵۱۴	.....	عدم تناقی فقر ذاتی انسان با اختیار او
۵۱۵	.....	فراز چهارم
۵۱۵	.....	حقیقت عصیان و پیامدهای آن
۵۱۷	.....	توبه خاصّ هر یک از گناهان
۵۱۸	.....	فراز پنجم
۵۱۸	.....	فواید گشوده بودن باب توبه
۵۲۲	.....	فراز ششم
۵۲۲	.....	لزوم استفاده از فرصت
۵۲۶	.....	فراز هفتم
۵۲۶	.....	حالات‌های روانی پیش از توبه
۵۲۸	.....	سرّ استغفار و توبه معصومان <small>علیهم‌السلام</small>
۵۲۹	.....	فراز هشتم
۵۲۹	.....	نقش توجّه به پیشی گرفتن رحمت خدا بر خشم او در توبه
۵۳۳	.....	فراز نهم
۵۳۳	.....	نقش تحوّل آفرین توبه در وجود انسان
۵۳۵	.....	تفضّل خداوند و عجز بندگان از برآوردن شکر او
۵۳۶	.....	فراز دهم
۵۳۷	.....	گفت و گوی ویژه در اعتراف به تقصیر
۵۴۰	.....	فراز یازدهم
۵۴۰	.....	عظمت حضرت حقّ

- ۵۴۱ ..... ویژگی های بهترین بندگان خدا
- ۵۴۵ ..... فراز دوازدهم
- ۵۴۶ ..... طلب آموزش از کبر
- ۵۴۷ ..... آموزش خواهی از اصرار بر گناه
- ۵۴۸ ..... آموزش خواهی از کوتاهی گذشته و آینده
- ۵۴۹ ..... توکل بر خدا و آثار آن
- ۵۴۹ ..... فراز سیزدهم
- ۵۵۰ ..... درخواست آراسته شدن به فضایل و دوری از رذایل
- ۵۵۱ ..... پیامدهای سوء اعمال و رفتارهای زشت
- ۵۵۲ ..... درخواست محبوب حق، بهترین دعا
- ۵۵۳ ..... ارتباط شفاعت و اراده حضرت حق
- ۵۵۴ ..... فراز چهاردهم
- ۵۵۵ ..... پناه بردن به خدا؛ یگانه راه پیروزی و موفقیت
- ۵۵۶ ..... خاکساری در برابر حق و سرکشی در برابر طغیان گران، از آثار توکل بر خدا
- ۵۵۹ ..... ۱۳. دعاؤه فی طلب الخوائج الی الله تعالی
- ۵۶۰ ..... واژه ها
- ۵۶۲ ..... دعای سیزدهم: درخواست حواجج
- ۵۶۲ ..... پیش درآمد
- ۵۶۲ ..... فراز اول
- ۵۶۲ ..... تسلیم تکوینی همه موجودات در برابر قدرت حق
- ۵۶۴ ..... توحید افعالی و مؤثر بودن نام حضرت حق
- ۵۶۵ ..... اثبات توحید افعالی از راه عقل
- ۵۶۶ ..... فراز دوم
- ۵۶۶ ..... تفصل های غیر قابل شمارش خداوند در برابر اعمال بندگان
- ۵۶۸ ..... سخن ابن سینا درباره جود خداوند

- ۵۶۹..... غرض نهایی افعال حضرت حق، ذات او است
- ۵۷۰..... فراز سوم
- ۵۷۰..... نیازمندی موجودات به مبدأ هستی
- ۵۷۱..... قانون مندی جهت‌گیری و پویه‌ها در جهان هستی
- ۵۷۳..... فراز چهارم
- ۵۷۳..... چگونگی افزایش خزاین الهی در صورت جود و عطا
- ۵۷۴..... قانون «هیچ موجودی معدوم نمی‌گردد» از دیدگاه وحی و دانشمندان
- ۵۷۶..... فراز پنجم
- ۵۷۶..... گستره نظام علی - معلولی و غلبه حکمت خداوند بر قانون علت و معلول
- ۵۸۰..... فراز ششم
- ۵۸۰..... غنای بالذات حضرت حق و فقر بالذات موجودات
- ۵۸۱..... گستره علم حضرت حق به درخواست همه درخواست کنندگان
- ۵۸۲..... فراز هفتم
- ۵۸۳..... حل مشکل بشر تنها به دست خداست
- ۵۸۴..... حدیثی درباره لزوم توکل بر خدا
- ۵۸۵..... درخواست ناآگاهانه و پاسخ آگاهان
- ۵۸۶..... فراز هشتم
- ۵۸۷..... نو میدی، فرجام درخواست از غیر خدا
- ۵۸۹..... فراز نهم
- ۵۸۹..... حسن ظن به خدا و عدم آن، معیار سنجش صواب و لغزش
- ۵۹۲..... فراز دهم
- ۵۹۲..... توفیق؛ نگاه دارنده انسان از خطا و لغزش
- ۵۹۴..... شیوه گفت و گو با مبدأ هستی
- ۵۹۵..... فراز یازدهم
- ۵۹۵..... اجابت قطعی دعای واقعی
- ۵۹۶..... برخی از عوامل عدم استجاب دعا

- ۵۹۷.....فراز دوازدهم.....
- ۵۹۸.....گستره لطف و فضل خداوند.....
- ۵۹۹.....زیباترین شیوه بیان در مقام دعا.....
- ۵۹۹.....فراز سیزدهم.....
- ۶۰۰.....گناه، بزرگ‌ترین محرومیت از درگاه خداوند.....
- ۶۰۲.....فراز چهاردهم.....
- ۶۰۲.....معصیت، بزرگ‌ترین عامل دوری انسان از درگاه خداوند.....
- ۶۰۴.....فراز پانزدهم.....
- ۶۰۵.....توفیق دعا در سایه تقدیر الهی.....
- ۶۰۶.....مشروط بودن دعا به برداشته شدن موانع اجابت.....
- ۶۰۶.....دعا در حال سجده.....

شهود و شناخت

ترجمه و شرح صحیفه سجادیه

جلد دوم

آیه‌الله حسن ممدوحی کرمانشاهی

بوستان کتاب
۱۳۸۸

فهرست مطالب

۳۱	۱۴. دعاؤه فی الظلمات .....
۳۲	واژه‌ها .....
۳۴	دعای چهاردهم: دعا به هنگام مظلوم واقع شدن و مشاهده کردار ستمگران .....
۳۴	پیش درآمد .....
۳۴	فراز اول .....
۳۵	گستره صحیفه علم الهی .....
۳۶	راز تشویق به حاجت خواهی .....
۳۶	فراز دوم .....
۳۷	مدح ظلم ستیزی و سرزنش ظلم‌پذیری .....
۳۸	فراز سوم .....
۳۸	تحلیل رفتاری عمل ستمگر .....
۳۹	فراز چهارم .....
۴۰	توحید افعالی در عین استناد ظلم به ظالم .....
۴۰	رفتار حکیمانه در برابر ستمگر .....
۴۱	فراز پنجم .....

- ۴۱ ..... ادب عبودیت
- ۴۲ ..... نکته‌های دیگر
- ۴۳ ..... فراز ششم
- ۴۴ ..... درس‌های آموزنده این فراز
- ۴۶ ..... فراز هفتم
- ۴۶ ..... درخواست حفظ ایمان
- ۴۷ ..... درخواست تنبّه ستمکار و نجات ستم‌دیده
- ۴۸ ..... فراز هشتم
- ۴۹ ..... تسلیم با تمام وجود در برابر اراده خداوند
- ۵۰ ..... فراز نهم
- ۵۱ ..... سرّ درخواست دوزی از بدی و حرص
- ۵۲ ..... درخواست ارائه ثواب صالحان
- ۵۲ ..... تقاضای به تصویر کشیدن عقاب تبه کاران
- ۵۵ ..... ۱۵. دعاؤه اذا مرض او نزل به کرب او بلیّته
- ۵۶ ..... واژه‌ها
- ۵۷ ..... دعای پانزدهم: دعا به هنگام بیماری، اندوه و گرفتاری
- ۵۷ ..... پیش درآمد
- ۵۷ ..... فراز اوّل
- ۵۸ ..... عظمت نعمت سلامتی
- ۵۹ ..... مطلوبیت تحمل بیماری با نشاط
- ۵۹ ..... هم‌سانی سلامت و بیماری در لزوم شکر
- ۶۰ ..... فراز دوم

۶۱	لزوم استفاده از نعمت عافیت در جلب خشنودی خداوند	۶۱
۶۲	فراز سوم	۶۲
۶۳	دیدگاه امام معصوم <small>علیه السلام</small> درباره بلاها	۶۳
۶۴	جهت هشدار دهندگی حوادث ناگوار	۶۴
۶۴	دیدگاه معقول درباره فقر و ثروت	۶۴
۶۵	فراز چهارم	۶۵
۶۵	فرشتگان مراقب انسان از دیدگاه قرآن	۶۵
۶۶	نقش سازنده بیماری‌ها و حوادث ناگوار	۶۶
۶۷	فراز پنجم	۶۷
۶۸	نقش محبت در فعالیت‌های انسان	۶۸
۶۹	عوامل آسان‌سازی مشکلات	۶۹
۶۹	آثار شگرف گناهان و آلودگی‌های روحی	۶۹
۷۰	فراز ششم	۷۰
۷۰	اعتماد بر خدا، کلید همه درهای بسته	۷۰
۷۲	فراز هفتم	۷۲
۷۳	حالت‌های متفاوت اولیا	۷۳
۷۵	۱۶. دعاؤه فی الاستقالة	۷۵
۷۸	واژه‌ها	۷۸
۸۰	دعای شانزدهم: طلب عفو و آمرزش از درگاه خداوند	۸۰
۸۰	پیش درآمد	۸۰
۸۰	فراز اول	۸۰
۸۱	توسل به اسم متناسب از اسمای الهی	۸۱

- ۸۱ ..... خداوند متعال یگانه ملجأ و معبود
- ۸۲ ..... فراز دوم
- ۸۳ ..... چگونگی گسترش نظام هستی از مبدأ علم و رحمت الهی
- ۸۴ ..... اشاره به گسترهٔ عفو و رحمت خداوند
- ۸۵ ..... فراز سوم
- ۸۵ ..... لزوم پذیرش دستورهای خداوند
- ۸۶ ..... جهل و نادانی، ریشهٔ عصیان و اشاره به مفهوم جهل
- ۸۷ ..... فراز چهارم
- ۸۸ ..... درخواست کردن با نهایت خضوع و اشاره به فقر ذاتی خود
- ۸۹ ..... فراز پنجم
- ۹۰ ..... اعراض از خدا، سخت‌ترین وضعیت انسان و راه‌هایی از آن
- ۹۱ ..... فراز ششم
- ۹۲ ..... عوامل جاری شدن اشک
- ۹۳ ..... دو نکتهٔ آموزنده در کلام امام سجّاد علیه السلام
- ۹۴ ..... فراز هفتم
- ۹۴ ..... لزوم پرده‌پوشی و گذشت در مناسبات اجتماعی
- ۹۵ ..... پرده‌پوشی خداوند با وجود گناه و خطای آدمی
- ۹۶ ..... فراز هفتم
- ۹۶ ..... جهل و غفلت، خمیر مایهٔ تمام بدی‌ها
- ۹۸ ..... اشاره به مفهوم جهل و غفلت
- ۹۸ ..... فراز نهم
- ۹۹ ..... انسان در کشاکش معنویت و مادیت
- ۱۰۰ ..... حکمت و رأفت خداوند، اصلی بنیادین در بنیادین زندگی انسان‌ها

۱۰۱.....فراز دهم

۱۰۲.....ناتوانی از اعتراف و شمول رحمت حق

۱۰۳.....فراز یازدهم

۱۰۴.....بخشش گناهان با فضل خدا

۱۰۷.....فراز دوازدهم

۱۰۸.....عدم استناد عفو الهی به استحقاق بنده

۱۰۹.....لزوم استفاده از رحمت حق در راه تکامل روز افزون

۱۱۱.....فراز سیزدهم

۱۱۱.....سرّ عدم شتاب خدا در مجازات گناه کاران و سلب نعمت‌ها

۱۱۳.....فراز چهاردهم

۱۱۴.....نکته‌های متنوع فراز پایانی دعای شانزدهم

۱۱۷.....۱۷. دعاؤُهُ إِذَا ذُكِرَ الشَّيْطَانُ فَاسْتَعَاذَ مِنْهُ

۱۱۸.....واژه‌ها

۱۲۰.....دعای هفدهم: پناه بردن به خدا از شیطان و دشمنی‌ها و نیرنگ‌های آن

۱۲۰.....پیش درآمد

۱۲۰.....فراز اوّل

۱۲۱.....مفهوم و سوسه و راه تسلط شیطان بر انسان

۱۲۲.....دام‌های متنوع شیطان

۱۲۳.....فراز دوم

۱۲۳.....درخواست مقام مخلص بودن

۱۲۴.....راه‌های نفوذ شیطان

۱۲۵.....فریب دادن شیطان، واقعیت عینی

- ۱۲۵.....فراز سوم
- ۱۲۶.....بستن راه نفوذ شیطان
- ۱۲۷.....فراز چهارم
- ۱۲۷.....علت نگرین نکردن همه دشمنان
- ۱۲۸.....درخواست تنزه از آلودگی های درونی و آثار وجودی شیطان
- ۱۳۰.....فراز پنجم
- ۱۳۰.....مفهوم درخواست هدایت به میزان گمراهی شیطان
- ۱۳۱.....مفهوم، اهمیت و آثار تقوا
- ۱۳۲.....درخواست تکامل تابی نهایت
- ۱۳۲.....حکمت خداوند در عداوت شیطان با انسان
- ۱۳۳.....فراز ششم
- ۱۳۳.....مفهوم قلب
- ۱۳۵.....فراز هفتم
- ۱۳۵.....تبیین حقایق در قالب دعا
- ۱۳۶.....آشنایی با راه های مقابله با شیطان
- ۱۳۸.....فراز هشتم
- ۱۳۸.....راه شناخت و مقابله با هوای نفس و وسوسه های شیطانی
- ۱۴۱.....فراز نهم
- ۱۴۱.....ضعف اراده، زمینه ساز هجوم شیطان
- ۱۴۲.....فلسفه حرص شیطان بر گمراه کردن آدمی
- ۱۴۳.....راه های مقابله با ترفندهای شیطان
- ۱۴۴.....فراز دهم
- ۱۴۴.....۱. لزوم خیرخواهی برای دیگران

۱۴۵	۲. ارتباط تنگاتنگ صلاح و فساد فرد و جامعه	۱۴۵
۱۴۶	فراز یازدهم	۱۴۶
۱۴۶	دعا برای مؤمنان	۱۴۶
۱۴۷	بندگی و معرفت، دو راه مقابله با شیطان	۱۴۷
۱۴۹	فراز دوازدهم	۱۴۹
۱۴۹	انواع حیل‌های شیطان	۱۴۹
۱۵۲	فراز سیزدهم	۱۵۲
۱۵۲	دعا برای شکست سپاه شیطان	۱۵۲
۱۵۴	کیدها و سنگر شیطان	۱۵۴
۱۵۴	فراز چهاردهم	۱۵۴
۱۵۵	لزوم مراقبت همه جانبه از نفوذ شیطان	۱۵۵
۱۵۶	شرایط امر به معروف و نهی از منکر	۱۵۶
۱۵۷	فراز پانزدهم	۱۵۷
۱۵۷	برتری مقام رسول اکرم ﷺ	۱۵۷
۱۵۸	دعاها، بهترین نشانه مقام والای معصومین ❁	۱۵۸
۱۶۰	پاکی مطلق اهل بیت ❁	۱۶۰
۱۶۰	فراز شانزدهم	۱۶۰
۱۶۱	درخواست خوبی‌های فراموش شده	۱۶۱
۱۶۲	تفاوت غفلت و فراموشی	۱۶۲
۱۶۲	درجات مختلف مؤمنان	۱۶۲
۱۶۵	۱۸. دعاؤه فی المحظورات	۱۶۵
۱۶۵	واژه‌ها	۱۶۵

۱۶۶	دعای هجدهم: دعا به هنگام دفع ناگواری‌ها و اجابت خواسته‌ها
۱۶۶	پیش درآمد
۱۶۶	فراز اول
۱۶۷	زندگی دنیوی، پیش درآمد حیات حقیقی
۱۶۸	آثار تحمّل‌گرفتنی‌ها
۱۶۹	فراز دوم
۱۷۰	شناخت خدا و جهان، راهی به نیک بختی
۱۷۲	فراز سوم
۱۷۳	قیامت، برتر از تصوّر و پندار

۱۹. دعاؤه فی الاستسقاء

۱۷۵	واژه‌ها
۱۷۶	دعای نوزدهم: دعای درخواست بارش باران
۱۷۸	پیش درآمد
۱۷۸	فراز اول
۱۷۸	باد و باران، نمادی از حشر موجودات
۱۷۹	دانش هواشناسی در آیات و روایات
۱۸۱	راز درخواست بارش فراگیر و متناوب
۱۸۱	فراز دوم
۱۸۲	آثار و فواید باران
۱۸۴	فراز سوم
۱۸۵	باران؛ چگونگی تشکیل، عوامل و ویژگی‌ها
۱۸۷	فراز چهارم

- ویژگی باران مفید و باران ویرانگر ۱۸۷
- فراز پنجم ۱۸۹
- ویژگی های دیگر باران سودمند ۱۸۹
- درخواست آسایش فرد و رفاه جامعه ۱۹۰
- نظام اقتصادی متعادل؛ پایه قدرت اجتماعی ۱۹۱
- درخواست توانمندی جامعه اسلامی ۱۹۱
- فراز ششم ۱۹۲
- درخواست قطع باران های خسارت بار ۱۹۲
- فراز هفتم ۱۹۴
- نقش نیروهای آسمانی در زمین ۱۹۴
- مفهوم آسمان از دیدگاه قرآن ۱۹۶
- رابطه مستقیم بین افعال انسانی با سرنوشت و تقدیرات او ۱۹۷
- یک توهم و پاسخ آن ۱۹۷
- شرط باروری زمین ۱۹۸
۲۰. دعاؤه فی مکارم الأخلاق ۱۹۹
- واژه ها ۲۰۳
- دعای بیستم: دعای درخواست مکارم اخلاق و کردارهای پسندیده ۲۰۷
- پیش درآمد ۲۰۷
- فراز اول ۲۰۷
- صلوات پیش از شروع هر فراز ۲۰۸
۱. درخواست کامل ترین مرحله ایمان ۲۰۸
۲. درخواست برترین مرتبه یقین ۲۰۹

۲۰۹	.....	۳. طلب بهترین نیت	۸
۲۱۰	.....	۴. درخواست برترین اعمال	۹
۲۱۱	.....	۶. فراز دوم	
۲۱۱	.....	نیت صالح، ریشه عمل صالح	
۲۱۳	.....	درخواست یقین درست و حقیقی	
۲۱۳	.....	طلب اصلاح نفس	
۲۱۴	.....	فراز سوم	
۲۱۵	.....	مشکلات و موانع رشد و تعالی انسان	
۲۱۶	.....	تناوب موانع استكمال انسان	
۲۱۷	.....	۴. اشاره به ویژگی‌ها و پی‌آمدهای موانع سر راه انسان	
۲۱۸	.....	۳. فراز چهارم	
۲۱۸	.....	۷. موانع باطنی و رذایل اخلاقی	
۲۱۹	.....	درخواست عزت ناب	
۲۲۱	.....	فراز پنجم	
۲۲۲	.....	پایداری در عمل	
۲۲۳	.....	حیات برین	
۲۲۴	.....	۴. فراز ششم	
۲۲۴	.....	۷. ۶. معیار کمال و نقص صفات انسانی	
۲۲۶	.....	۴. فراز هفتم	
۲۲۷	.....	همبستگی افراد؛ عوامل و آثار	۱۰۱
۲۲۸	.....	۱۰. ۶. دعا، قالب بایسته‌های دستوری و اخلاقی	
۲۲۹	.....	۴. فراز هشتم	
۲۳۰	.....	۱۰. ۶. جایگاه گذشت و انتقام و تأدیب	

۲۳۲	.....	فراز نهم
۲۳۲	.....	اهمیت ایثار و گذشت اخلاقی و نتایج آن
۲۳۴	.....	جایگاه گذشت اخلاقی
۲۳۴	.....	فراز دهم
۲۳۵	.....	ترسیم چهره صالحان و راه کار دستیابی به ملکه عدالت
۲۳۵	.....	اقسام عدل
۲۳۷	.....	مقصود از عدالت در این فراز
۲۳۸	.....	فراز یازدهم
۲۳۸	.....	انسان موجودی برتر
۲۳۹	.....	یک شبهه و پاسخ آن
۲۴۰	.....	۱. معیار، حق است نه مردم
۲۴۰	.....	۲. پایداری در بندگی
۲۴۱	.....	فراز دوازدهم
۲۴۱	.....	۱. طلب عافیت در شدیدترین مقطع زندگی
۲۴۲	.....	۲. تقاضای عافیت
۲۴۴	.....	فراز سیزدهم
۲۴۴	.....	پیامدهای ناگوار یاری خواستن از غیر خدا
۲۴۶	.....	راه ارضای نیازها
۲۴۶	.....	فراز چهاردهم
۲۴۷	.....	انسان؛ هدایت یا گمراهی
۲۴۸	.....	ثمره اندیشیدن در قدرت خداوند
۲۴۹	.....	درخواست عدم غفلت از دشمن
۲۴۹	.....	غیبت، آثار و راه توبه

۲۵۰	.....	فراز پانزدهم
۲۵۰	.....	هدایت پذیری، عامل نیکبختی انسان
۲۵۱	.....	انواع ناهنجاری‌ها
۲۵۲	.....	نه فقر و نه طغیان، بلکه قدرت مهار شده
۲۵۲	.....	فراز شانزدهم
۲۵۳	.....	تجلی اوج عظمت حق در نفس امام <small>علیه السلام</small>
۲۵۳	.....	راه شناخت حضرت حق و توانایی افراد
۲۵۵	.....	خاستگاه معرفتی و آموزه‌های توحیدی در کلام امام سجّاد <small>علیه السلام</small>
۲۵۶	.....	فراز هفدهم
۲۵۶	.....	قدرت بیان و تأثیر آن در هدایت مردم
۲۵۷	.....	درخواست پاک‌ترین روش
۲۵۸	.....	اخلاص، بهترین درجه عبودیت
۲۵۸	.....	ثمره‌ها و نتایج تقوا در آیات قرآن
۲۶۰	.....	درخواست بهترین زندگی و بهترین مرگ
۲۶۰	.....	فراز هجدهم
۲۶۱	.....	میانروی در امور
۲۶۱	.....	استقامت در باورها و تصمیم‌ها
۲۶۲	.....	درخواست نفس مُلهمه و واعظ نفسانی
۲۶۳	.....	فراز نوزدهم
۲۶۴	.....	خداوند، تنها پناه گاه انسان
۲۶۵	.....	فراز بیستم
۲۶۶	.....	درخواست عافیت
۲۶۷	.....	هماهنگی دین با نظام هستی

۲۶۸	تحکیم مبانی اعتقادی راه نجات از ابهام‌ها
۲۶۹	فراز بیست و یکم
۲۶۹	مفهوم کفایت در زندگی
۲۷۰	مفهوم صدق هدایت
۲۷۰	ثروت و مکنّت از سخت‌ترین امتحان‌ها
۲۷۰	رابطهٔ اعمال ناروا با سرنوشت سخت
۲۷۱	فراز بیست و دوم
۲۷۲	اسراف و پیامدهای آن
۲۷۳	مفهوم برکت در مال
۲۷۴	درخواست روزی آسان
۲۷۵	فراز بیست و سوم
۲۷۵	آراستگی و رفاه و آثار فقر
۲۷۷	فراز بیست و چهارم
۲۷۸	عافیت جسمی، زمینه‌ساز کمال
۲۷۸	علم سودمند و علم زیان‌بار
۲۷۹	ورع و تقوای خالصانه
۲۸۰	فراز بیست و پنجم
۲۸۱	سرّ تکرار صلوات بر محمد و آل محمد
۲۸۲	درخواست آسان‌ترین راه به سوی محبت خداوند
۲۸۵	۲۱. دعاؤه إذا حزبه أمرٌ و أهتمته الخطايا
۲۸۷	واژه‌ها
۲۸۹	دعای بیست و یکم: دعا به هنگام پیش آمد اندوه و غصهٔ اشتباهات

۲۸۹	پیش درآمد
۲۸۹	فراز اول
۲۹۰	درس‌هایی از توحید افعالی
۲۹۲	فراز دوم
۲۹۲	دعا، تعلیم خودباوری الهی
۲۹۴	فراز سوم
۲۹۴	مفهوم ربوبیت، غلبه و چیرگی خداوند
۲۹۷	فراز چهارم
۲۹۷	نظام علی در قبضه قدرت خداوند
۲۹۸	سبب‌سازی خداوند
۲۹۸	خداوند، تنها پناه انسان
۳۰۰	فراز پنجم
۳۰۰	ره‌آوردهای ادعیه معصومین <small>علیهم‌السلام</small>
۳۰۲	فراز ششم
۳۰۳	فرمان پذیري، راه رسیدن به درجات قرب
۳۰۵	فراز هفتم
۳۰۵	بندگی، ره‌آورد شهود احاطه خداوند
۳۰۷	روش ممتاز تربیتی دعا‌های امامان <small>علیهم‌السلام</small>
۳۰۸	فراز هشتم
۳۰۸	پیامدهای روزی
۳۰۹	پیامد سختی‌ها و ناگواری‌ها
۳۱۰	نعمت گرفتاری‌ها و لزوم سپاس‌گزاری
۳۱۱	فراز نهم

۳۱۱	..... راز اختصاص ستایش به خداوند
۳۱۳	..... فراز دهم
۳۱۳	..... جایگاه و مفهوم قلب در آیات و روایات
۳۱۷	..... فراز یازدهم
۳۱۷	..... درخواست‌های ضروری
۳۱۹	..... فراز دوازدهم
۳۲۰	..... عزت نفس، امتیاز مؤمن از کافر
۳۲۰	..... پیامدهای شوم بیزاری نجستن از کافران
۳۲۱	..... درخواست اطمینان قلب
۳۲۱	..... فراز سیزدهم
۳۲۲	..... اهمیت هم‌سوئی با خاندان عترت
۳۲۵	..... ۲۲. دعاؤه عند الشدة
۳۲۷	..... واژه‌ها
۳۲۹	..... دعای بیست و دوم: دعا در حال سختی، گرفتاری و پیچیدگی امور
۳۲۹	..... پیش درآمد
۳۲۹	..... فراز اول
۳۳۰	..... قانون گذاری و توفیق الهی لازمه رشد و تعالی
۳۳۱	..... خشنودی از خداوند، عامل هدایت
۳۳۲	..... فراز دوم
۳۳۲	..... دعا‌های مستجاب
۳۳۴	..... فراز سوم
۳۳۵	..... پیامدهای توکل به غیر خدا

- ۳۳۶ ..... اعتماد به خدا و به نفس
- ۳۳۷ ..... فراز چهارم
- ۳۳۸ ..... بی‌نیازی مطلق در سایه امید به فضل و عظمت خدا
- ۳۳۹ ..... فراز پنجم
- ۳۴۰ ..... ۱. حسد و پیامد آن
- ۳۴۱ ..... ۲. ارتکاب گناه و آثار آن
- ۳۴۲ ..... ۳. درخواست مقام رضا
- ۳۴۲ ..... ۴. درخواست نعمت‌های گوارا
- ۳۴۳ ..... ۵. درخواست حفظ آبرو و سلامتی
- ۳۴۳ ..... فراز ششم
- ۳۴۴ ..... نکات و درس‌های آموزنده
- ۳۴۶ ..... فراز هفتم
- ۳۴۷ ..... علت حبط و تقاضِ اعمال
- ۳۴۹ ..... فراز هشتم
- ۳۵۰ ..... نقش سازنده‌گرایش به آخرت
- ۳۵۱ ..... درخواست نور روشنایی بخش
- ۳۵۲ ..... فراز نهم
- ۳۵۲ ..... نقش میل به لذت و گریز از تلخی‌ها در رشد انسان
- ۳۵۵ ..... فراز دهم
- ۳۵۶ ..... پیوند متقابل دنیا و آخرت در زندگی بشر
- ۳۵۸ ..... فراز یازدهم
- ۳۵۸ ..... لزوم سپاس‌گزاری از نعمت‌های خدا
- ۳۶۱ ..... فراز دوازدهم

۳۶۱	خطر حسادت و ویژگی حسود
۳۶۳	فراز سیزدهم
۳۶۴	لزوم اعتدال در خشنودی و خشم و دوستی و دشمنی
۳۶۵	فراز چهاردهم
۳۶۵	اخلاص و نشانه مُخْلِص
۳۶۹	۲۳. دعاؤه بالعافیه
۳۷۰	واژه‌ها
۳۷۲	دعای بیست و سوم: دعا برای عافیت
۳۷۲	پیش درآمد
۳۷۲	فراز اول
۳۷۳	رابطهٔ دو سویهٔ حیات انسان و نظم جهان
۳۷۴	عافیت و ابعاد مختلف آن
۳۷۵	فراز دوم
۳۷۵	درس‌های آموزنده
۳۷۷	* فراز سوم
۳۷۷	کارکردهای فردی، اجتماعی و بین‌المللی حج
۳۷۹	فراز چهارم
۳۷۹	لزوم هماهنگی میان ظاهر و باطن در پرستش خدا
۳۸۰	توجه به گنجایش افراد در دریافت حقایق برین
۳۸۱	* فراز پنجم
۳۸۲	حکمت خداوند در آفرینش شیطان
۳۸۲	لزوم پناه بردن به خدا از شر شیطان

- ۳۸۳ ..... مفهوم جنّ در زبان شریعت.
- ۳۸۴ ..... فراز ششم
- ۳۸۴ ..... توطئه‌ها و خطرهای دشمن
- ۳۸۵ ..... انواع شرور و مکرهای شیطان.
- ۳۸۷ ..... ۲۴. دعاؤه لأبویه علیهما السلام
- ۳۸۹ ..... واژه‌ها.
- ۳۹۰ ..... دعای بیست و چهارم: دعا برای پدر و مادر
- ۳۹۰ ..... پیش درآمد
- ۳۹۰ ..... فراز اول
- ۳۹۱ ..... نقش صلوات در جلب رحمت الهی
- ۳۹۲ ..... حقوق والدین
- ۳۹۳ ..... فراز دوم
- ۳۹۳ ..... مهرورزی به والدین و آثار آن در جامعه
- ۳۹۶ ..... فراز سوم
- ۳۹۶ ..... مقام پدر و مادر و لزوم وظیفه‌شناسی فرزندان
- ۳۹۸ ..... فراز چهارم
- ۳۹۹ ..... آثار نیکی و بدی به والدین
- ۴۰۱ ..... فراز پنجم
- ۴۰۱ ..... حقوق فرزندان بر والدین
- ۴۰۳ ..... دعا برای والدین، وظیفه فرزندان
- ۴۰۳ ..... فراز ششم
- ۴۰۴ ..... حقوق جبران‌ناپذیر والدین

- ۴۰۵ ..... فراز هفتم
- ۴۰۶ ..... استعانت از خداوند بر ادای وظیفه در برابر والدین
- ۴۰۷ ..... درخواست صلوات برای پدر و مادر
- ۴۰۸ ..... رشد فرزندان، سبب برتری درجات پدران و مادران
- ۴۰۸ ..... فراز هشتم
- ۴۰۹ ..... راه کارهای جبران کرامت‌های والدین

۴۱۱ ..... ۲۵. دعاؤه لولده

۴۱۳ ..... واژه‌ها

۴۱۵ ..... دعای بیست و پنجم: دعا برای فرزندان

۴۱۵ ..... پیش درآمد

۴۱۵ ..... فراز اول

۴۱۵ ..... دعای پدر برای فرزند

۴۱۷ ..... توجه به اصلاح و تغذیه سالم روحی فرزندان

۴۱۷ ..... تربیت فرزند سبب آرامش والدین

۴۱۸ ..... فراز دوم

۴۱۸ ..... لزوم مدیریت همه جانبه خانواده

۴۱۹ ..... نقش پدر در استحکام خانواده

۴۲۰ ..... فراز سوم

۴۲۰ ..... درخواست نیکوکاری همراه با تقوا و بصیرت

۴۲۲ ..... جایگاه حبّ و بغض در تربیت فرزند

۴۲۲ ..... فراز چهارم

۴۲۳ ..... تربیت درست، زینت زندگی

- ۴۲۴ ..... فراز پنجم
- ۴۲۴ ..... تربیت و لزوم هماهنگی با فطرت
- ۴۲۵ ..... اهمیت تربیت
- ۴۲۶ ..... فراز ششم
- ۴۲۶ ..... سلطه شیطان و راه مقابله با آن
- ۴۲۸ ..... فراز هفتم
- ۴۲۸ ..... انواع نیرنگ‌ها و عمل کردهای شیطان
- ۴۳۰ ..... فراز هشتم
- ۴۳۱ ..... دعا، تنها وسیله غلبه بر شیطان
- ۴۳۲ ..... شیطان، دشمن سرسخت
- ۴۳۳ ..... فراز نهم
- ۴۳۳ ..... نقش گناه در عدم استجاب دعا
- ۴۳۴ ..... مفهوم وسیع استجاب دعا
- ۴۳۵ ..... فراز دهم
- ۴۳۶ ..... عزت و سربلندی و دیگر خواسته‌های مطلوب برای مؤمنان
- ۴۳۷ ..... فراز یازدهم
- ۴۳۸ ..... مفهوم وسیع عافیت
- ۴۳۸ ..... توسعه در مفهوم غنی
- ۴۳۹ ..... مفهوم تقوا
- ۴۳۹ ..... آثار و نتایج مثبت تکالیف در انسان
- ۴۴۰ ..... فراز دوازدهم
- ۴۴۰ ..... بایستگی دعا برای عموم مسلمانان
- ۴۴۲ ..... نقش قرب، آگاهی و دیگر صفات الهی در اجابت دعا

- ۴۴۲ ..... فراز سیزدهم
- ۴۴۲ ..... نقش فطرت در خوبی‌ها و بدی‌ها
- ۴۴۴ ..... تلازم نیکی دنیا و آخرت
- ۴۴۵ ..... نامالایمات لازمه حیات طیبه
- ۴۴۷ ..... ۲۶. دعاؤه لجیرانه و اولیانه
- ۴۴۸ ..... واژه‌ها
- ۴۴۹ ..... دعای بیست و ششم: دعا برای همسایگان و دوستان
- ۴۴۹ ..... پیش درآمد
- ۴۴۹ ..... فراز اول
- ۴۴۹ ..... رابطه تنگاتنگ فرد و اجتماع
- ۴۵۱ ..... دستورهای اسلام، در زمینه همسایه‌داری
- ۴۵۲ ..... فراز دوم
- ۴۵۲ ..... آداب همسایه‌داری
- ۴۵۴ ..... فراز سوم
- ۴۵۵ ..... آداب متعالی دیگر درباره همسایگان
- ۴۵۸ ..... فراز چهارم
- ۴۵۸ ..... شناخت و همراهی با امام علیه السلام
- ۴۶۱ ..... ۲۷. دعاؤه لأهل الثغور
- ۴۶۴ ..... واژه‌ها
- ۴۶۹ ..... دعای بیست و هفتم: دعا برای مرزداران
- ۴۶۹ ..... پیش درآمد

- ۴۶۹ ..... فراز اول
- ۴۷۰ ..... توانمندی متکی بر قدرت لایزال الهی
- ۴۷۲ ..... ضرورت ایجاد حکومت
- ۴۷۲ ..... اهمیت مرزبانی و دفاع از کیان اسلام
- ۴۷۳ ..... فراز دوم
- ۴۷۳ ..... همت واحد و تمرکز در کار، برنده‌ترین جنگ‌افزار
- ۴۷۵ ..... فراز سوم
- ۴۷۵ ..... نعمت‌های آخرت، نعمت‌هایی برتر از تصور
- ۴۷۷ ..... فراز چهارم
- ۴۷۸ ..... نقش امداد غیبی در غلبه بر دشمن
- ۴۸۰ ..... فراز پنجم
- ۴۸۰ ..... نابودی کافران، زمینه‌ساز جامعه توحیدی
- ۴۸۱ ..... دعا برای همه مسلمانان
- ۴۸۱ ..... جنگ برای خدا و جنگ برای قدرت
- ۴۸۲ ..... فراز ششم
- ۴۸۳ ..... امدادسانی غیبی فرشتگان
- ۴۸۵ ..... فراز هفتم
- ۴۸۶ ..... سر نقرین امام سجاد علیه السلام بر کافران و مشرکان
- ۴۸۷ ..... فراز هشتم
- ۴۸۸ ..... بی‌زاری و نقرین، اولین گام علیه دشمنان
- ۴۹۰ ..... دریافت بشارت‌های اخروی در دنیا
- ۴۹۱ ..... فراز نهم
- ۴۹۱ ..... رابطه متقابل نظام تکوین و تشريع

۴۹۲	.....	سرّ از بین نبردن همهٔ جامعه‌های فاسد
۴۹۳	.....	پیچیدگی رابطهٔ تکوین و تشریح
۴۹۳	.....	فراز دهم
۴۹۴	.....	لزوم تشکیل حکومت
۴۹۶	.....	فراز یازدهم
۴۹۷	.....	شرایط رزمندگان اسلام
۴۹۹	.....	فراز دوازدهم
۴۹۹	.....	آثار اندک و زیاد جلوه دادن لشکر کفر
۵۰۰	.....	پیکار تا آخرین نقطهٔ پیروزی
۵۰۱	.....	فراز سیزدهم
۵۰۲	.....	حکمت‌های کمک‌رسانی افراد پشت جبهه به رزمندگان
۵۰۳	.....	فراز چهاردهم
۵۰۴	.....	پاداش برای کار انجام نداده! و سرّ آن
۵۰۷	.....	فراز پانزدهم
۵۰۷	.....	معنای صلوات
۵۰۸	.....	درود بر محمد و آل محمد <small>علیهم‌السلام</small> متناسب با مقام والای آنان
۵۱۱	.....	۲۸. دعاؤه فی التفرّع
۵۱۲	.....	واژه‌ها
۵۱۳	.....	دعای بیست و هشتم: دعا هنگام پناه بردن به خدا
۵۱۳	.....	پیش‌درآمد
۵۱۳	.....	فراز اول
۵۱۴	.....	مراحل و درجات ایمان

- ۵۱۵ ..... معنای انقطاع الی الله و آثار مترتب بر آن
- ۵۱۶ ..... فراز دوم
- ۵۱۷ ..... آثار تکیه بر قدرت الهی و غیر الهی
- ۵۱۹ ..... فراز سوم
- ۵۱۹ ..... دو دیدگاه متفاوت به خود و جهان و رابطه و آثار آن دو
- ۵۲۱ ..... فراز چهارم
- ۵۲۱ ..... وحدت غیر عددی حضرت حق
- ۵۲۳ ..... رابطه خداوند و جهان هستی
- ۵۲۳ ..... تفاوت معنای «حول» و «قُوّه»
- ۵۲۴ ..... فراز پنجم
- ۵۲۴ ..... وحدت غیر عددی حضرت حق و ره آورد آن
۲۹. دعاؤه إذا قُتِرَ علیه الرزق
- ۵۲۷ ..... واژه‌ها
- ۵۲۷ ..... دعای بیست و نهم: دعا به هنگام تنگدستی
- ۵۲۹ ..... پیش درآمد
- ۵۲۹ ..... فراز اول
- ۵۳۰ ..... ریشه سوء ظن و آرزوهای طولانی و پیامدهای آن دو
- ۵۳۲ ..... فراز دوم
- ۵۳۲ ..... سرانجام یقین و خشنودی به داده الهی
- ۵۳۴ ..... فراز سوم
- ۵۳۴ ..... مقدار لازم برای اشتغال به کسب روزی
- ۵۳۷ ..... فراز چهارم

- ۵۳۷..... «آسمان» در تعبیر آیات و روایات
- ۵۴۰..... فراز پنجم
- ۵۴۰..... دیدگاه اسلام در تأمین روزی
- ۵۴۳..... ۳۰. دعاؤه في المعونة على قضاء الدين
- ۵۴۴..... واژه‌ها
- ۵۴۵..... دعای سی ام: دعا برای پرداخت بدهی
- ۵۴۵..... پیش درآمد
- ۵۴۵..... فراز اول
- ۵۴۶..... علت استحباب و یا کراهت گرفتن وام
- ۵۴۹..... فراز دوم
- ۵۴۹..... آفات فقر و آداب پرداخت بدهی
- ۵۵۱..... فراز سوم
- ۵۵۲..... آفات غنا و ثروت
- ۵۵۴..... تفاوت معنای اسراف و تبذیر
- ۵۵۴..... فراز چهارم
- ۵۵۴..... فضیلت و سزای هم‌نشینی با ضعیفان جامعه
- ۵۵۷..... فراز پنجم
- ۵۵۷..... خزاین پایدار، جبران‌کننده کاستی‌های این جهان
- ۵۵۸..... فراز ششم
- ۵۵۹..... راه استفاده بهتر از ثروت

شهود و شناخت

ترجمه و شرح صحیفه سجادیه

جلد سوم

آیة الله حسن ممدوحی کرمانشاهی

بوستان کتاب
۱۳۸۸

فهرست مطالب

۳۱	دعاؤه بالتوبه	۲۹
۳۲	واژه‌ها	۳۲
۳۵	دعای سی و یکم: دعای درخواست توبه	۳۵
۳۵	پیش درآمد	۳۵
۳۵	فراز اول	۳۵
۳۶	حضرت حق برتر از توصیف همگان	۳۶
۳۷	جهنم، بازتاب طبیعی گناهان	۳۷
۳۸	فراز دوم	۳۸
۳۹	فرجام گناه و انحراف در عمل و باورها	۳۹
۳۹	گناه، دامن‌گیر خود انسان	۳۹
۴۰	انقلاب درونی، شرط توبه واقعی	۴۰
۴۰	فراز سوم	۴۰
۴۱	ترسیم حالت توبه‌کنندگان واقعی	۴۱
۴۳	فراز چهارم	۴۳
۴۳	حقیقت هر کس، مجموعه کردارهای او	۴۳

- ۴۴ ..... سیطره قدرت حضرت حق بر قواعد قراردادی و طبیعی
- ۴۶ ..... فراز پنجم
- ۴۶ ..... راه‌های رهایی از تندباد گناه و مدد جستن از خداوند
- ۴۹ ..... فراز ششم
- ۴۹ ..... شرایط توبه راستین
- ۵۲ ..... فراز هفتم
- ۵۳ ..... مخلصین، وفاداران همیشگی
- ۵۴ ..... حبّ الهی، دژ استوار بازدارنده از نافرمانی‌ها
- ۵۴ ..... لزوم تخلیه پس از تخلیه
- ۵۵ ..... فراز هشتم
- ۵۵ ..... لطف الهی، شرط توبه نشکستن
- ۵۷ ..... سازگاری اراده خدا با اختیار بندگان
- ۵۸ ..... فراز نهم
- ۵۸ ..... انواع عذرخواهی
- ۵۹ ..... گناه، عمل جاهلانه
- ۶۰ ..... گناه، زایل کننده محبت الهی
- ۶۱ ..... فراز دهم
- ۶۱ ..... بیم و هراس پیوسته از گناهان
- ۶۲ ..... تفاوت مفهوم خوف و خشیت
- ۶۲ ..... راه نجات از مهلکه‌های قیامت
- ۶۴ ..... فراز یازدهم
- ۶۴ ..... بهترین و نزدیک‌ترین راه در پناهنده شدن به خداوند
- ۶۷ ..... فراز دوازدهم

- ۶۷ ..... آداب مناجات با حضرت حق
- ۶۸ ..... مفهوم «سما» و «سماوات» در قرآن و روایات
- ۶۹ ..... فراز سیزدهم
- ۷۰ ..... پشیمانی از گناه، نوعی ارتقا روحی
- ۷۰ ..... انابه در قرآن و روایات
- ۷۲ ..... آثار استغفار
- ۷۲ ..... فراز چهاردهم
- ۷۳ ..... جدال احسن به درگاه خدا برای اجابت دعا
- ۷۴ ..... تأثیر شفاعت طلبی از محمد و آل محمد در پذیرفتن دعا و مفهوم شفاعت

۳۲. دعاؤه في صلاة الليل

- ۷۷ ..... واژه‌ها
- ۸۱ ..... دعاى سی و دوم: دعای اعتراف به گناه بعد از نماز شب
- ۸۶ ..... پیش درآمد
- ۸۶ ..... فراز اول
- ۸۶ ..... منظر عقلانی برتر معصوم علیه السلام به خداوند
- ۸۹ ..... مفهوم و مراتب عصمت
- ۸۹ ..... فراز دوم
- ۹۰ ..... جواز تفکر در اسما و صفات الهی
- ۹۰ ..... خداوند متعال، قدرت بلامنازع
- ۹۱ ..... مفهوم سلطنت خداوند بر نظام هستی
- ۹۱ ..... فراز سوم
- ۹۲ ..... مفهوم ازلیت و ابدیت خداوند

- ۹۳ ..... فراز چهارم
- ۹۳ ..... نامتناهی بودن ذات و صفات الهی
- ۹۵ ..... مفهوم سلطنت سرفرازانه خداوند
- ۹۶ ..... فراز پنجم
- ۹۶ ..... عنقا شکار کس نشود، دام باز چین
- ۹۹ ..... فراز ششم
- ۹۹ ..... عدم امکان شناخت کنه و حقیقت اشیا
- ۹۹ ..... عدم امکان شناخت حضرت حق
- ۱۰۰ ..... تفاوت توصیف مخلصین و مخلصین
- ۱۰۱ ..... فراز هفتم
- ۱۰۱ ..... آخرین فرآورده ذهن در شناخت صفات خداوند سبحان
- ۱۰۳ ..... جمع بین اثبات و نفی صفات برای خداوند سبحان
- ۱۰۴ ..... فراز هشتم
- ۱۰۴ ..... درک حقیقت ثابت هستی و خداوند
- ۱۰۶ ..... فراز نهم
- ۱۰۷ ..... مفهوم ضعف عمل و معیار عمل استوار
- ۱۰۹ ..... فراز دهم
- ۱۰۹ ..... ملاک سنجش اعمال
- ۱۱۰ ..... راه رهایی از کردارهای ناهنجار
- ۱۱۱ ..... فراز یازدهم
- ۱۱۱ ..... احاطه علمی حضرت حق بر گستره نظام هستی
- ۱۱۴ ..... فراز دوازدهم
- ۱۱۴ ..... ویژگی‌های شیطان

- ۱۱۶ ..... راه غلبه بر شیطان
- ۱۱۶ ..... صحیفه سجّادیه، کتاب بصیرت و عمل
- ۱۱۷ ..... فراز سیزدهم
- ۱۱۷ ..... سرگذشت پیروی از شیطان
- ۱۱۹ ..... تدریجی بودن سقوط انسان
- ۱۱۹ ..... فراز چهاردهم
- ۱۱۹ ..... خدا، تنها گریزگاه و پناه گاه انسان
- ۱۲۱ ..... فراز پانزدهم
- ۱۲۱ ..... نو میدی از رحمت خدا، بزرگترین گناه و سر آن
- ۱۲۳ ..... فراز شانزدهم
- ۱۲۳ ..... زمینه‌های طغیان و گناه
- ۱۲۴ ..... راه‌های نیک جلوه داده شدن گناه در دیدگاه انسان
- ۱۲۵ ..... فراز هفدهم
- ۱۲۶ ..... هشدار به عابدان و سهل‌انگاران
- ۱۲۷ ..... فراز هجدهم
- ۱۲۷ ..... هشدار به گستاخان و پرده‌دران
- ۱۲۹ ..... فراز نوزدهم
- ۱۲۹ ..... لزوم داشتن خوف و رجا و امکان آن
- ۱۳۰ ..... راز امیدواری به خدا و بیم از کردارهای زشت خود
- ۱۳۱ ..... فراز بیستم
- ۱۳۱ ..... خداوند، سزاوارترین مایه امید
- ۱۳۲ ..... فراز بیست و یکم
- ۱۳۳ ..... روز قیامت، صحنه آشکار شدن رازها و راه‌هایی از آن

- ۱۳۵ ..... فراز بیست و دوم
- ۱۳۵ ..... رازداری و پرده پوشی فراگیر خداوند
- ۱۳۶ ..... فراز بیست و سوم
- ۱۳۷ ..... آفرینش برتر انسان
- ۱۳۹ ..... فراز بیست و چهارم
- ۱۳۹ ..... ترسیم حالت درماندگی انسان در رحم مادر
- ۱۴۰ ..... فراز بیست و پنجم
- ۱۴۱ ..... لزوم نگرش عبرت آموزانه به کارگاه هستی
- ۱۴۲ ..... فراز بیست و ششم
- ۱۴۲ ..... دلیل عدم اعتماد بر خدا
- ۱۴۴ ..... فراز بیست و هفتم
- ۱۴۵ ..... سستی یقین به خداوند، ابزار شیطان
- ۱۴۵ ..... فراز بیست و هشتم
- ۱۴۶ ..... درخواست روزی از راه آسان
- ۱۴۸ ..... فراز بیست و نهم
- ۱۴۸ ..... ویژگی های آتش جهنم
- ۱۴۹ ..... فراز سی ام
- ۱۵۰ ..... ویژگی های دیگر آتش جهنم در کلام امام علیه السلام
- ۱۵۱ ..... فراز سی و یکم
- ۱۵۱ ..... عذاب های جهنم؛ بازتاب نافرمانی ها
- ۱۵۳ ..... فراز سی و دوم
- ۱۵۳ ..... تبیین امید درست به فضل خداوند
- ۱۵۵ ..... فراز سی و سوم

- ۱۵۵ ..... خداوند، دورکننده ناخوشایندی‌ها و بخشایش‌گر
- ۱۵۶ ..... فراز سی و چهارم
- ۱۵۶ ..... کیفیت و خلوص، نه کمیت و فراوانی
۳۳. دعاؤه في الاستخاره ۱۵۹
- ۱۵۹ ..... واژه‌ها
- ۱۶۱ ..... دعای سی و سوم: دعای استخاره
- ۱۶۱ ..... پیش‌درآمد
- ۱۶۱ ..... فراز اول
- ۱۶۲ ..... آداب استخاره
- ۱۶۴ ..... فراز دوم
- ۱۶۴ ..... بندگی، هماهنگی با نظام هستی
- ۱۶۶ ..... فراز سوم
- ۱۶۷ ..... شناخت؛ عامل خشنودی در برابر قضای الهی
۳۴. دعاؤه إذا ابتلي أو رای مبتلي بفضيحة بذنب ۱۷۱
- ۱۷۱ ..... واژه‌ها
- ۱۷۳ ..... دعای سی و چهارم: دعا هنگام مشاهده حال گرفتاران و رسوا شدگان در اثر گناه
- ۱۷۳ ..... پیش‌درآمد
- ۱۷۳ ..... فراز اول
- ۱۷۴ ..... ستار بودن خداوند، مایه قوام زندگی اجتماعی
- ۱۷۶ ..... فراز دوم
- ۱۷۷ ..... استفاده بجا از صفت ستاریت حق

۱۸۱ ..... ۳۵. دعاؤه في الرضا بالقضاء

۱۸۱ ..... واژه‌ها

۱۸۳ ..... دعای سی و پنجم: دعا برای خشنودی از داده‌ها

۱۸۳ ..... پیش‌درآمد

۱۸۳ ..... فراز اول

۱۸۴ ..... نظام تربیتی برتر امامان معصوم علیهم‌السلام

۱۸۵ ..... سپاس‌گزاری از داده‌ها و تداوم‌ها!

۱۸۶ ..... فراز دوم

۱۸۷ ..... اتصال به مبدأ متعالی، ملاک کرامت انسانی

۱۸۸ ..... سرّ بی‌همتا بودن خداوند

۱۸۹ ..... ۳۶. دعاؤه عند سماع الرعد

۱۹۰ ..... واژه‌ها

۱۹۱ ..... دعای سی و ششم: دعا به هنگام دیدن ابر و شنیدن صدای آذرخش

۱۹۱ ..... پیش‌درآمد

۱۹۱ ..... فراز اول

۱۹۲ ..... نظام طبیعی و قانون‌مند جهان، مسخر قدرت خداوند

۱۹۳ ..... فراز دوم

۱۹۴ ..... باران‌های سودمند و زیان‌بار

۱۹۵ ..... ابرهای سودمند و زیان‌آور

۱۹۵ ..... ارتباط تنگاتنگ زندگی آدمی با سازمان‌دهی طبیعی جهان

۱۹۶ ..... فراز سوم

- ۱۹۶ ..... تضرع و زاری به درگاه حق، تنها راه نجات
- ۱۹۷ ..... لزوم پرهیز از ارتباط با کفار
- ۱۹۸ ..... فراز چهارم
- ۱۹۹ ..... پیامدهای سوء فقر و ناداری
- ۱۹۹ ..... ملاک توانگری و سلامت
- ۲۰۰ ..... فراز پنجم
- ۲۰۱ ..... گستره قدرت مطلقه حضرت حق
- ۲۰۲ ..... فراز ششم
- ۲۰۳ ..... نعمت‌های خداوند و ناسپاسی بندگان
- ۲۰۴ ..... فراز هفتم
- ۲۰۵ ..... عنایات بی‌پایان حضرت حق
- ۲۰۷ ..... ۳۷. دعاؤه فی الشکر
- ۲۰۹ ..... واژه‌ها
- ۲۱۰ ..... دعای سی و هفتم: اعتراف به کوتاهی در ادای شکر خدا
- ۲۱۰ ..... پیش‌درآمد
- ۲۱۰ ..... فراز اول
- ۲۱۱ ..... سپاس‌گزاری از نعمت، برتر از اصل نعمت
- ۲۱۲ ..... فراز دوم
- ۲۱۲ ..... تبیین رابطه بندگان با حضرت حق
- ۲۱۴ ..... فراز سوم
- ۲۱۴ ..... دلیل محال بودن ادای شکر حضرت حق
- ۲۱۶ ..... فراز چهارم

- ۲۱۷ ..... عدم امکان صدور حکم درباره خداوند
- ۲۱۹ ..... فراز پنجم
- ۲۱۹ ..... کرامت و تفضل، منشأ بخشش های خداوند
- ۲۲۲ ..... فراز ششم
- ۲۲۳ ..... حتمی بودن بخشندگی در عین عدم استحقاق
- ۲۲۳ ..... لزوم تخلّق به اخلاق الهی و آثار آن
- ۲۲۵ ..... فراز هفتم
- ۲۲۵ ..... تفضّل علت پاداش دهی خداوند
- ۲۲۷ ..... فراز هشتم
- ۲۲۷ ..... استدلال بر تفضّل بودن پاداش اعمال
- ۲۲۹ ..... اعتراف فطری همگان به خداوند
- ۲۳۰ ..... فراز نهم
- ۲۳۰ ..... فطرت الهی، سرگریز انسان و سرآفرینش شیطان
- ۲۳۲ ..... فراز دهم
- ۲۳۲ ..... رفتار کریمانه خداوند با مطیع و گناه کار
- ۲۳۳ ..... فراز یازدهم
- ۲۳۴ ..... پاداش بر اساس فضل و نه عدل
- ۲۳۷ ..... فراز دوازدهم
- ۲۳۷ ..... نکته هایی درباره پاداش خداوند به بندگان
- ۲۳۹ ..... فراز سیزدهم
- ۲۴۰ ..... عدم استحقاق پاداش در برابر اعمال نیک
- ۲۴۱ ..... فراز چهاردهم
- ۲۴۲ ..... مدیریت شگرف الهی در هدایت بندگان
- ۲۴۳ ..... فراز پانزدهم

۲۴۴	.....	عفو کریمانه شگفت‌انگیز
۲۴۵	.....	فراز شانزدهم
۲۴۵	.....	بیم از گناه، نه از عدل خدا
۲۴۶	.....	مراتب و مراحل هدایت
۲۴۹	.....	۳۸. دعاؤه في الاعتذار
۲۴۹	.....	واژه‌ها
۲۵۱	.....	دعای سی و هشتم: پوزش خواهی از کوتاهی در حقوق مردم
۲۵۱	.....	پیش‌درآمد
۲۵۱	.....	فراز اول
۲۵۲	.....	لزوم دفاع از ستم‌دیده
۲۵۲	.....	لزوم سپاس‌گزاری از نیکی‌کنندگان
۲۵۳	.....	مطلوبیت پذیرش عذر
۲۵۴	.....	مقدم داشتن خود بر دیگران
۲۵۴	.....	عدم تعلل در ادای حق
۲۵۴	.....	حرمت افشای اسرار برادران دینی
۲۵۵	.....	لزوم نهی از منکر در مجلس گناه
۲۵۵	.....	فراز دوم
۲۵۶	.....	درخواست ابقای حالت تنفر از گناه، پس از توبه از آن
۲۵۷	.....	توبه، محبت متقابل به خداوند
۲۵۷	.....	امتیازهای خاص توبه‌کنندگان
۲۵۹	.....	۳۹. دعاؤه في طلب العفو
۲۶۰	.....	واژه‌ها

- ۲۶۲ ..... دعای سی و نهم: درخواست عفو و رحمت الهی
- ۲۶۳ ..... پیش درآمد
- ۲۶۴ ..... فراز اول
- ۲۶۴ ..... درخواست خشکاندن گرایش به گناه
- ۲۶۵ ..... عفو و گذشت و نقش آن در تعالی روحی انسان
- ۲۶۶ ..... فراز دوم
- ۲۶۷ ..... طلب رحمت برای طغیان گران، اقتضای امامت
- ۲۶۸ ..... لزوم جبران حقّ النَّاس و عدم لزوم طلب حلیّت
- ۲۶۹ ..... فراز سوم
- ۲۷۰ ..... استدلال‌هایی برای دریافت عفو حضرت حق
- ۲۷۲ ..... فراز چهارم
- ۲۷۲ ..... درخواست الگوشدن برای نیک‌بختان
- ۲۷۳ ..... غلبه اسما و سلطان برخی اسمای الهی بر اسمای دیگر
- ۲۷۴ ..... ویژگی بندگان شایسته عفو
- ۲۷۴ ..... فراز پنجم
- ۲۷۵ ..... موانع و مقتضیات عفو الهی
- ۲۷۹ ..... ۴۰. دعاؤه عند ذکر الموت
- ۲۸۰ ..... واژه‌ها
- ۲۸۱ ..... دعای جهلم: دعا هنگام شنیدن خبر مرگ دیگران و گاه یادکرد مرگ
- ۲۸۱ ..... پیش درآمد
- ۲۸۱ ..... فراز اول
- ۲۸۲ ..... آرزوی دور و دراز پسندیده و ناپسند

- ۲۸۳ ..... فراز دوم
- ۲۸۴ ..... آرزوی دور و دراز، ترس ناک‌ترین مانع کمال انسان
- ۲۸۵ ..... فراموشی مرگ، ستیز با واقعیت‌های هستی
- ۲۸۶ ..... فراز سوم
- ۲۸۶ ..... مرگ از دیدگاه اولیای خدا
- ۲۸۹ ..... فراز چهارم
- ۲۸۹ ..... هر نفس در این دنیا، سازنده مدت بی‌نهایت در آخرت
- ۲۹۲ ..... فراز پنجم
- ۲۹۲ ..... مطلوبیت خوب مردن همانند خوب زیستن
- ۲۹۲ ..... مطلوبیت اطاعت از روی رغبت، از دستورهای الهی
- ۲۹۳ ..... خداوند، سامان دهنده عمل تباه کاران توبه کار
- ۲۹۵ ..... ۴۱. دعاؤه فی طلب الستر و الوقایه
- ۲۹۵ ..... واژه‌ها
- ۲۹۷ ..... دعای چهل و یکم: درخواست پوزش و نگاه‌داری
- ۲۹۷ ..... پیش‌درآمد
- ۲۹۷ ..... فراز اول
- ۲۹۸ ..... ارزش عافیت و برطرف شدن مشکل‌ها به دست خدا
- ۲۹۹ ..... راه‌های گوناگون حل مشکلات توسط حضرت حق
- ۳۰۰ ..... فراز دوم
- ۳۰۰ ..... فرجام گستاخی و پرده‌داری و افشای اسرار مردم
- ۳۰۲ ..... فراز سوم
- ۳۰۲ ..... راه‌های رهایی از شرمندگی کشف اسرار در روز قیامت

- ۳۰۴ ..... فراز چهارم
- ۳۰۵ ..... بهشت، نتیجه رضای الهی
- ۳۰۶ ..... آمرزش الهی، تکمیل کننده کرامت خدا به انسان
- ۳۰۶ ..... هر چیز که در جستن آنی، آنی
- ۳۰۷ ..... رفاقت و هم‌دمی، مؤثرترین عنصر در وجود انسان
- ۳۰۹ ..... ۴۲. دعاؤه عند ختم القرآن
- ۳۱۲ ..... واژه‌ها
- ۳۱۵ ..... دعای چهل و دوم: دعای ختم قرآن
- ۳۱۵ ..... پیش درآمد
- ۳۱۵ ..... فراز اول
- ۳۱۵ ..... نقش مؤثر قرآن در نجات انسان از دوراهی‌ها
- ۳۱۸ ..... فراز دوم
- ۳۱۸ ..... سه ویژگی دیگر قرآن کریم
- ۳۱۹ ..... ۱. تبیین حلال و حرام
- ۳۱۹ ..... ۲. کتاب ابهام‌زدا و روشنگر
- ۳۲۰ ..... ۳. ایمن از هرگونه اشتباه
- ۳۲۰ ..... اشاره به مفهوم وحی
- ۳۲۱ ..... فراز سوم
- ۳۲۱ ..... شرایط بهره‌وری بهینه از قرآن
- ۳۲۳ ..... فراز چهارم
- ۳۲۴ ..... فصاحت فوق العاده قرآن در لفظ و معنا
- ۳۲۵ ..... عدم کفایت قرائت قرآن بدون عمل به آن

۳۲۶	.....	فراز پنجم
۳۲۶	.....	وابستگی فهم قرآن بر تفسیر معصومان ❁
۳۲۶	.....	معارف انحصاری در قرآن کریم
۳۲۸	.....	فراز ششم
۳۲۹	.....	انحصار فهم ظرایف قرآن به اهل بیت ❁ و خواص
۳۳۱	.....	فراز هفتم
۳۳۱	.....	مفهوم آیات محکم و متشابه
۳۳۳	.....	ظرفیت‌های متفاوت افراد در فهم قرآن
۳۳۴	.....	نجات در سایه پیروی از قرآن
۳۳۵	.....	فراز هشتم
۳۳۶	.....	جدایی ناپذیری قرآن و عترت
۳۳۷	.....	قرآن، تنها روشن‌گر راه راست
۳۳۸	.....	فراز نهم
۳۳۸	.....	آثار عمل به قرآن
۳۴۰	.....	فراز دهم
۳۴۱	.....	آثار قرائت قرآن، از انس با قرآن تا درک شگفتی‌های آن
۳۴۲	.....	فراز یازدهم
۳۴۳	.....	طهارت دل و جان، شرط بهره‌مندی بهینه از قرآن
۳۴۵	.....	فراز دوازدهم
۳۴۵	.....	رفاه و فقرزدایی، از آثار عمل به قرآن
۳۴۶	.....	رهایی از آموزه‌های کفرآمیز، اثر دیگر عمل به قرآن
۳۴۷	.....	فراز سیزدهم
۳۴۸	.....	حالات انسان به هنگام رفتن از دنیا

- ۳۴۹ ..... فراز چهاردهم
- ۳۵۰ ..... حقیقت عالم برزخ و قبر
- ۳۵۲ ..... فراز پانزدهم
- ۳۵۳ ..... قرآن، نجات دهنده انسان از پیش آمد رسوا کننده قیامت
- ۳۵۴ ..... فراز شانزدهم
- ۳۵۴ ..... آخرت، نقد و دنیای نسیه!
- ۳۵۶ ..... فراز هفدهم
- ۳۵۷ ..... بندگی، پایه کمالات انسانی
- ۳۵۸ ..... عصمت رسول اکرم ﷺ در همه مراحل رسالت
- ۳۵۸ ..... سعه صدر رسول اکرم ﷺ در تحمل سختی های تبلیغ
- ۳۵۹ ..... فراز هجدهم
- ۳۵۹ ..... رسول اکرم ﷺ، برترین آفریده
- ۳۶۱ ..... فراز نوزدهم
- ۳۶۲ ..... شماری از مقام های پیامبر اکرم ﷺ
- ۳۶۴ ..... فراز بیستم
- ۳۶۴ ..... پیامبر اکرم ﷺ الگوی همیشگی
- ۳۶۶ ..... فراز بیست و یکم
- ۳۶۶ ..... قدرشناسی معصومین از رسول اکرم ﷺ
- ۳۶۸ ..... فراز بیست و دوم
- ۳۶۹ ..... آثار شگرف نهضت احیاگر و عظیم رسول اکرم ﷺ
- ۳۷۱ ..... ۴۳. دعاؤه اذا نظر الی الهلال
- ۳۷۲ ..... واژه ها

۳۷۳	.....	دعای چهل و سوم: دعا هنگام رؤیت هلال
۳۷۳	.....	پیش درآمد
۳۷۳	.....	فراز اول
۳۷۴	.....	تدبیر شگفت‌انگیز خداوند در تدبیر ماه
۳۷۶	.....	فراز دوم
۳۷۷	.....	خداوند یگانه، مدبّر واحد جهان هستی
۳۷۷	.....	سرّ انتساب سعد و نحس و خیر و شرّ به زمان‌ها و مکان‌ها
۳۷۸	.....	فراز سوم
۳۷۹	.....	درخواست‌های والا، بیانگر میزان شناخت برتر امام معصوم ❁
۳۸۳	.....	۴۴. دعاؤه إذا دخل شهر رمضان
۳۸۶	.....	واژه‌ها
۳۸۸	.....	دعای چهل و چهارم: دعا هنگام ورود ماه رمضان
۳۸۸	.....	پیش درآمد
۳۸۸	.....	فراز اول
۳۸۹	.....	شناخت توحید افعالی، ریشه ستایش در برابر ستایش
۳۸۹	.....	معنای اهل حمد و ستایش بودن
۳۹۰	.....	رابطه تکوینی میان شکر و افزایش نعمت
۳۹۱	.....	هنر دین برای به دست آوردن خشنودی خداوند
۳۹۲	.....	ستایش مورد قبول خداوند
۳۹۲	.....	فراز دوم
۳۹۳	.....	نام‌های ماه مبارک رمضان
۳۹۳	.....	۱. ماه خدا

- ۳۹۴ ..... ۲. ماه اسلام و تسلیم
- ۳۹۴ ..... ۳. ماه پاکیزگی
- ۳۹۵ ..... ۴. ماه آمادگی برای انجام دستورهای الهی
- ۳۹۵ ..... ۵. ماه آزمایش
- ۳۹۵ ..... ۶. ماه نزول قرآن کریم
- ۳۹۶ ..... فراز سوم
- ۳۹۶ ..... عظمت فوق العاده ماه مبارک رمضان و آثار آن
- ۳۹۸ ..... فراز چهارم
- ۳۹۸ ..... سر برتری عبادت در شب قدر بر عبادت هزار ماه
- ۴۰۱ ..... فراز پنجم
- ۴۰۲ ..... آداب روزه داری و آفات آن
- ۴۰۴ ..... فراز ششم
- ۴۰۴ ..... آداب ظاهری و باطنی نماز
- ۴۰۶ ..... فراز هفتم
- ۴۰۷ ..... اسلام، پاسخ گوی همه نیازهای فطری انسان
- ۴۰۸ ..... روابط اخلاقی - اجتماعی مطلوب در ماه مبارک رمضان
- ۴۱۰ ..... فراز هشتم
- ۴۱۱ ..... سر درخواست رحمت و درود بر محمد و آل محمد علیهم السلام
- ۴۱۳ ..... فراز نهم
- ۴۱۳ ..... مفهوم الحاد در اسماء الهی
- ۴۱۴ ..... شک پستدیده و ناپستد
- ۴۱۴ ..... آثار نیرنگ شیطان و غفلت از خدا
- ۴۱۵ ..... فراز دهم

- ۴۱۵..... بخشیده شدن افراد بی شمار جهنمیان در ماه مبارک رمضان
- ۴۱۶..... فراز یازدهم
- ۴۱۷..... حساسیت شب‌ها، روزها و لحظات پایانی ماه مبارک رمضان
- ۴۱۸..... دام‌های فراگیر شیطان برای گمراه کردن انسان
- ۴۱۹..... فراز دوازدهم
- ۴۱۹..... برخی از ویژگی‌های مؤمنان و صالحان از دیدگاه قرآن کریم
- ۴۲۲..... فراز سیزدهم
- ۴۲۲..... انسان کامل، هدف آفرینش
- ۴۲۵..... ۴۵. دعاؤه فی وداع شهر رمضان
- ۴۳۰..... واژه‌ها
- ۴۳۵..... دعای چهل و پنجم: دعای وداع با ماه رمضان
- ۴۳۵..... پیش درآمد
- ۴۳۵..... فراز اول
- ۴۳۶..... بی‌نیازی مطلق خداوند از بندگان
- ۴۳۷..... عدم راه‌یابی پشیمانی به ساحت خداوند
- ۴۳۸..... پاداش یکسان، کاری نامعقول
- عمل کرد نامعقول نظام‌های مارکسیستی و باور نادرست مدعیان تساوی حقوق مرد و زن
- ۴۳۸..... وزن
- ۴۳۹..... فراز دوم
- ۴۳۹..... بی‌نهایت بودن حضرت حق و اسما و صفات او
- ۴۴۰..... برخی از صفات اختصاصی خداوند
- ۴۴۰..... ۱. تفضّل بدون جبران

۴۴۰	.....	۲. گذشت بی‌شائبه	۵۱۱
۴۴۱	.....	۳. کیفر عادلانه	۵۱۲
۴۴۱	.....	۴. مبدأ خیر محض	۵۱۳
۴۴۲	.....	فراز سوم	۵۱۴
۴۴۲	.....	عطا و منع حضرت حق، بی‌اجر و پاداش	۵۱۵
۴۴۵	.....	فراز چهارم	۵۱۶
۴۴۵	.....	توحید افعالی در سپاس‌گزاری و ستایش خداوند	۵۱۷
۴۴۸	.....	فراز پنجم	۵۱۸
۴۴۸	.....	جایگاه کاربرد غفران و خذلان الهی و سرّ خلقت جهنم	۵۱۹
۴۵۰	.....	فراز ششم	۵۲۰
۴۵۱	.....	رشد و تعالی اختیار انسان	۵۲۱
۴۵۲	.....	فراز هفتم	۵۲۲
۴۵۳	.....	حقیقت توبه	۵۲۳
۴۵۳	.....	توبه، ابتکار روحی	۵۲۴
۴۵۴	.....	توبه نصوص	۵۲۵
۴۵۴	.....	ثمره توبه	۵۲۶
۴۵۵	.....	فراز هشتم	۵۲۷
۴۵۵	.....	حالت مؤمنان و گناه کاران در قیامت	۵۲۸
۴۵۷	.....	بازگشت به سوی حضرت حق	۵۲۹
۴۵۸	.....	فراز نهم	۵۳۰
۴۵۸	.....	عبادت خدا، معامله‌ای پرسود	۵۳۱
۴۵۹	.....	تدبیر الهی، هم‌سویی مطابق با فطرت انسانی	۵۳۲
۴۶۰	.....	فراز دهم	۵۳۳

- ۴۶۱ ..... زبان قرآن، بهترین راه برای دعوت به سوی خدا
- ۴۶۱ ..... نکته‌های آیات یاد شده
- ۴۶۲ ..... فراز یازدهم
- ۴۶۳ ..... لزوم شناخت آمادگی برای سفر آخرت
- ۴۶۴ ..... وحی، تنها ابزار اطلاع از اسرار ماورای طبیعت
- ۴۶۵ ..... فراز دوازدهم
- ۴۶۵ ..... خودبزرگ‌بینی، عامل خودداری از نیایش
- ۴۶۶ ..... سرّ لزوم دعا به درگاه حضرت حق
- ۴۶۷ ..... فراز سیزدهم
- ۴۶۸ ..... یاد خدا و نیایش تنها به توفیق خدا میسر می‌گردد
- ۴۶۸ ..... رابطه میان صدقه و دفع بلاها و گرفتاری‌ها
- ۴۷۰ ..... فراز چهاردهم
- ۴۷۰ ..... استفاده از سبک تشبیه معقول به محسوس در آموزه‌های دینی
- ۴۷۲ ..... فراز پانزدهم
- ۴۷۲ ..... لزوم سپاس‌گزاری در برابر نعمت‌های بی‌شمار خداوند
- ۴۷۴ ..... سرّ دعوت‌بندگان به سپاس و ستایش
- ۴۷۶ ..... فراز شانزدهم
- ۴۷۶ ..... رحمت رحمانیه و رحیمیه و انسان‌های وارسته
- ۴۷۹ ..... فراز هفدهم
- ۴۷۹ ..... مزایای روزه و ماه مبارک رمضان
- ۴۸۱ ..... فراز هجدهم
- ۴۸۱ ..... روزه ماه مبارک رمضان، امتیاز ویژه امت اسلامی
- ۴۸۲ ..... مراتب و درجات روزه‌داران

- ۴۸۳ ..... فراز نوزدهم
- ۴۸۴ ..... بهره‌مندی از ماه مبارک رمضان، برترین لذت‌ها
- ۴۸۴ ..... معارف بلند حضرات معصومین علیهم‌السلام، برترین معارف
- ۴۸۶ ..... فراز بیستم
- ۴۸۷ ..... ماه رمضان، ماه خدا
- ۴۸۸ ..... ماه رمضان، عید اولیای خدا
- ۴۸۹ ..... فراز بیست و یکم
- ۴۸۹ ..... سرّ خطاب کردن زمان و دیگر موجودات غیر ذی‌شعور
- ۴۹۱ ..... فراز بیست و دوم
- ۴۹۲ ..... نقش ویژه تکالیف در خودسازی ابعاد وجودی انسان
- ۴۹۳ ..... فراز بیست و سوم
- ۴۹۴ ..... فضایل ماه رمضان و لزوم بهره‌گیری از هر لحظه آن
- ۴۹۶ ..... فراز بیست و چهارم
- ۴۹۶ ..... روزه، بهترین ابزار غلبه بر شیطان
- ۴۹۷ ..... فراز بیست و پنجم
- ۴۹۸ ..... تأثیر ماه رمضان در زدودن گناه و تعمیق روابط اجتماعی
- ۴۹۹ ..... فراز بیست و ششم
- ۴۹۹ ..... چند ویژگی دیگر ماه مبارک رمضان
- ۵۰۱ ..... فراز بیست و هفتم
- ۵۰۱ ..... سرّ محبوبیت ماه رمضان
- ۵۰۳ ..... فراز بیست و هشتم
- ۵۰۳ ..... نقش ماه رمضان در تخلیه باطنی و زدودن موانع راه سیر و سلوک
- ۵۰۵ ..... درک یک لحظه شب قدر، برتر از یک عمر عبادت

- ۵۰۶.....فراز بیست و نهم
- ۵۰۶.....شوق مطلوب و مذموم و دلیل اشتیاق به ماه مبارک رمضان
- ۵۰۷.....فراز سی ام
- ۵۰۸.....مفهوم سعادت و شقاوت از دیدگاه قرآن کریم
- ۵۰۹.....فراز سی و یکم
- ۵۰۹.....رحمت ویژه خداوند در ماه مبارک رمضان
- ۵۱۰.....انتساب نیکی‌ها به خدا و پیوند کاستی‌ها با انسان
- ۵۱۲.....فراز سی و دوم
- ۵۱۲.....پوزش خواهی صادقانه
- ۵۱۳.....تقدّم احساس درد بر درمان
- ۵۱۴.....فراز سی و سوم
- ۵۱۴.....لزوم بهره‌گیری از سرمایه عمر برای رسیدن به مقام الای انسانی
- ۵۱۶.....فراز سی و چهارم
- ۵۱۶.....حالت‌های گوناگون انسان در نافرمانی از خدا
- ۵۱۷.....فراز سی و پنجم
- ۵۱۸.....تدبیر چشم‌گیر اسلام در اعلام عید جهانی فطر
- ۵۱۹.....فراز سی و ششم
- ۵۱۹.....طمع پسندیده و ناپسند
- ۵۲۱.....فراز سی و هفتم
- ۵۲۲.....مقصود از حفظ حرمت ماه مبارک رمضان
- ۵۲۳.....فراز سی و هشتم
- ۵۲۴.....پاداش منحصر به فرد روزه
- ۵۲۵.....فضیلت ویژه اعمال عبادی در ماه مبارک رمضان

- ۵۲۵ ..... فرازی و نهم
- ۵۲۶ ..... مفهوم توبه واقعی
- ۵۲۷ ..... عزم راسخ و تثبیت روح
- ۵۲۷ ..... لزوم پرهیز از خاطرات ناهنجار
- ۵۲۸ ..... فراز چهلیم
- ۵۲۸ ..... شوق و بیم، دو عامل مؤثر در حرکت وجود انسان
- ۵۲۹ ..... فراز چهل و یکم
- ۵۳۰ ..... محبت، پرشادترین و پرجاذبه‌ترین عامل موفقیت
- ۵۳۱ ..... فراز چهل و دوم
- ۵۳۲ ..... دعای عمومی و فراگیر، رهایی از محدودیت شخصیتی
- ۵۳۲ ..... فراز چهل و سوم
- ۵۳۳ ..... صلوات، از مصادیق قدرشناسی و زنده‌کننده آموزه‌های پیامبر

شهود و شناخت

ترجمه و شرح صحیفه سجادیه

جلد چهارم

آیة الله حسن ممدوحی کرمانشاهی

بوستان کتاب
۱۳۹۲

فهرست مطالب

- ۲۳ ..... ۴۶. دعاؤه فی عید الفطر و الجمعة
- ۲۵ ..... ۱ واژه‌ها
- ۲۸ ..... دعای چهل و ششم: دعای عید فطر و روز جمعه
- ۲۸ ..... پیش درآمد
- ۲۸ ..... فراز اول
- ۲۹ ..... برخی صفات جمالی حضرت حق
- ۳۰ ..... لطف نامتناهی خداوند در خریدن ناز بندگان
- ۳۱ ..... فراز دوم
- ۳۱ ..... ناچیزی موجودات در برابر وجود بی‌نهایت مبدأ متعالی
- ۳۳ ..... فراز سوم
- ۳۴ ..... خداوند، پناه‌گاه نهایی همه
- ۳۶ ..... فراز چهارم
- ۳۷ ..... نظام حکیمانه خداوند در فرصت دادن به تجاوزگران در دنیا
- ۳۹ ..... فراز پنجم
- ۴۰ ..... جهان، گستره قدرت حاکم خداوند

- ۴۱ ..... فراز ششم
- ۴۲ ..... اختیار، زمینه ساز آزمایش و نظام پاداش دهی
- ۴۴ ..... فراز هفتم
- ۴۵ ..... اقرار به عجز از معرفت
- ۴۷ ..... ۴۷. دعاؤه فی یوم عرفه
- ۵۷ ..... واژه‌ها
- ۶۹ ..... دعای چهل و هفتم: دعای روز عرفه
- ۶۹ ..... پیش درآمد
- ۶۹ ..... فراز اول
- ۷۰ ..... سرانحصار ستایش به پروردگار
- ۷۰ ..... مفهوم اسم «بَدِیع السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»
- ۷۱ ..... مفهوم اسم «وَارِثُ كُلِّ شَیْءٍ»
- ۷۲ ..... مفهوم چند اسم دیگر حضرت حق
- ۷۲ ..... فراز دوم
- ۷۳ ..... مفهوم یگانگی حضرت حق
- ۷۴ ..... معنای کرامت خداوند
- ۷۴ ..... مفهوم عظمت و کبریائی حضرت حق
- ۷۵ ..... مفهوم انتقام الهی
- ۷۵ ..... فراز سوم
- ۷۶ ..... بلندپایگی در عین نزدیکی و نزدیکی در عین بلندپایگی
- ۷۷ ..... ابداع و نوآفرینی جهان
- ۷۸ ..... ایجاد تناسب بین آفریده‌ها

- ۷۸.....فراز چهارم
- ۷۹.....حَلّ چندین جمله پیچیده توحیدی
- ۸۱.....فراز پنجم
- ۸۱.....نظم اعجاب آور دستگاه آفرینش
- ۸۳.....عدم دست یابی عقل به ذات حق و چگونگی آن
- ۸۴.....فراز ششم
- ۸۴.....حق، موجود غیر قابل معانده، تضاد و معادله
- ۸۵.....روشنی دستورهای دینی و روشنگری اسلام در دعوت
- ۸۶.....فراز هفتم
- ۸۷.....آموزش علم الاسما
- ۸۸.....دلیل اختصاص هدایت به خداوند
- ۸۸.....حَلّ چند جمله توحیدی
- ۸۹.....فراز هشتم
- ۹۰.....معصوم ﷺ تنها معرف صراط مستقیم
- ۹۱.....همه موجودات گواه بر خدا
- ۹۲.....فراز نهم
- ۹۳.....تفاوت ستایش خدا با دیگران
- ۹۳.....معیار ستایش؛ کیفیت، نه کمیت
- ۹۴.....ستایش همسان عرش و کرسی
- ۹۵.....فراز دهم
- ۹۵.....انواع گوناگون ستایش ها و تفاوت مفهومی هر یک با دیگری
- ۹۸.....فراز یازدهم
- ۹۹.....فلسفه صلوات

- ۱۰۰..... ۱. سپاس‌گزاری و قدردانی
- ۱۰۱..... ۲. زنده‌کننده یاد و نام
- ۱۰۱..... ۳. الگوسازی
- ۱۰۲..... فراز دوازدهم
- ۱۰۳..... ۴. معرفی مقام فوق‌تصور رسول اکرم ﷺ
- ۱۰۴..... ۵. اشاره به مقام معصوم ﷺ
- ۱۰۵..... فراز سیزدهم
- ۱۰۶..... معرفی مقام اهل بیت ﷺ
- ۱۰۷..... گستره دانش اهل بیت ﷺ
- ۱۰۹..... فراز چهاردهم
- ۱۰۹..... امامان؛ غرض و هدف از آفرینش
- ۱۱۱..... فراز پانزدهم
- ۱۱۲..... لزوم وجود امام معصوم ﷺ در هر زمان
- ۱۱۳..... تأیید معصومان ﷺ با ملائکه و جنود الهی
- ۱۱۳..... امام، حافظ شریعت
- ۱۱۵..... فراز شانزدهم
- ۱۱۶..... لزوم گسترش قدرت برای ایجاد حکومت
- ۱۱۸..... فراز هفدهم
- ۱۱۸..... ابزارهای متفاوت امامان ﷺ برای هدایت مردم به سوی خدا
- ۱۲۱..... فراز هجدهم
- ۱۲۱..... فضائل روز عرفه
- ۱۲۳..... شکایت از حال خویش برای جلب رحمت حق
- ۱۲۴..... فراز نوزدهم

- ۱۲۵..... خودشناسی، از اساسی ترین ارکان نظام معرفتی
- ۱۲۷..... فراز بیستم
- ۱۲۸..... آموزش رابطه با خدا، از شاه کارهای مکتب اسلام
- ۱۳۰..... فراز بیست و یکم
- ۱۳۱..... سزّ خاک ساری های فوق العاده معصومان علیهم السلام در درگاه خدا
- ۱۳۳..... فراز بیست و دوم
- ۱۳۳..... معصوم علیهم السلام و اشاره به فقر وجودی خویش
- ۱۳۶..... فراز بیست و سوم
- ۱۳۶..... انواع اعتراف به گناه
- ۱۳۷..... فراز بیست و چهارم
- ۱۳۸..... فرجام توجّه به مردم و غفلت از خدا
- ۱۴۰..... فراز بیست و پنجم
- ۱۴۰..... گناه کار، آماج اولین تیرهای گناه
- ۱۴۲..... فراز بیست و ششم
- ۱۴۲..... تبعیت رضای خدا از رضای بنده، مقام فوق تصور انسان
- ۱۴۳..... دعا، زمینه عمل
- ۱۴۴..... فراز بیست و هفتم
- ۱۴۴..... درخواست ولایت و تولی حضرت حقّ و شرط آن
- ۱۴۶..... فراز بیست و هشتم
- ۱۴۶..... گرایش به باورهای ناهنجار، فرجام کردارهای زشت و راه رهایی از آن
- ۱۴۷..... فراز بیست و نهم
- ۱۴۸..... غفلت از خدا، نسیب غفلت و مراتب آن
- ۱۴۹..... فراز سی ام

- ۱۴۹ ..... مراتب لذت و قرب خدا، بالاترین لذت
- ۱۵۱ ..... فراز سی و یکم
- ۱۵۱ ..... سبک شمردن احکام الهی و پیامدهای آن
- ۱۵۴ ..... فراز سی و دوم
- ۱۵۴ ..... انحراف از راه خدا و هلاکت حتمی
- ۱۵۴ ..... انسان در دنیا در گرداب آزمایش‌ها
- ۱۵۵ ..... وظیفه مؤمن در برابر پیش آمدهای فریبنده
- ۱۵۶ ..... مهلت در انجام گناه و پیامدهای سوء آن
- ۱۵۶ ..... فراز سی و سوم
- ۱۵۷ ..... انواع دشمنان سر راه انسان
- ۱۵۹ ..... فراز سی و چهارم
- ۱۵۹ ..... خطر واگذاری آدمی به حال خویشتن
- ۱۶۱ ..... فراز سی و پنجم
- ۱۶۱ ..... انواع روی گردانان از خدا
- ۱۶۳ ..... فراز سی و ششم
- ۱۶۴ ..... تدبیر در زندگی مردم، تأمین کننده آرامش درونی
- ۱۶۵ ..... فراز سی و هفتم
- ۱۶۵ ..... نقشه‌های گوناگون شیطان برای گمراه کردن انسان
- ۱۶۷ ..... مطلوبیت تنفر از اعمال زشت
- ۱۶۷ ..... فراز سی و هشتم
- ۱۶۸ ..... مطلوبیت اشتغال به انجام وظیفه
- ۱۶۹ ..... پسندیده بودن دل‌کنند از تعلقات دنیایی
- ۱۷۰ ..... فراز سی و نهم

- ۱۷۰..... مناجات با خدا، زنده کننده دل
- ۱۷۱..... مفهوم خشیت از عظمت خدا و شرط تجلی آن در دل
- ۱۷۲..... مطلوبیت دوری از اسارت شیطان و نفس اماره
- ۱۷۲..... فراز چهارم
- ۱۷۲..... آثار گناه در وجود انسان و راه زدودن آن
- ۱۷۳..... درخواست عافیت فراگیر
- ۱۷۴..... تفاوت خودبزرگ بینی و کرامت و جودی
- ۱۷۴..... فراز چهارم و یکم
- ۱۷۵..... استحکام عمل، زیربنای تأییدات الهی
- ۱۷۵..... نیت صالح، ملاک عمل
- ۱۷۶..... نیاز انسان به امداد الهی
- ۱۷۶..... فراز چهارم و دوم
- ۱۷۷..... قیامت، روز کشف اسرار
- ۱۷۸..... خدا فراموشی، علت فراموش شدن انسان
- ۱۷۹..... شکر، زمینه ساز فزونی نعمت
- ۱۷۹..... فراز چهارم و سوم
- ۱۸۰..... نیازمندی مطلق انسان به خدا
- ۱۸۱..... فراز چهارم و چهارم
- ۱۸۲..... مفهوم حیات طیبه و مرگ سعادت مندانه
- ۱۸۴..... فراز چهارم و پنجم
- ۱۸۴..... عزت و ذلت پسندیده و ناپسند
- ۱۸۶..... فراز چهارم و ششم
- ۱۸۶..... اظهار نیاز پسندیده و ناپسند

- ۱۸۷..... عفو و مغفرت الهی، تنها عامل عدم کیفر بندگان
- ۱۸۸..... فراز چهل و هفتم
- ۱۸۹..... فتنه و امتحان موجب رشد انسان
- ۱۹۰..... فراز چهل و هشتم
- ۱۹۰..... نیازمندی به عنایت حضرت حق
- ۱۹۱..... گرفتارهای ساقط کننده شخصیت انسان در اجتماع
- ۱۹۲..... فراز چهل و نهم
- ۱۹۳..... ترس حقیقی، عامل رشد انسان
- ۱۹۴..... فواید رهبت و فروتنی به هنگام تلاوت قرآن
- ۱۹۵..... فراز پنجاهم
- ۱۹۵..... لذت عبادت و ثمرات آن
- ۱۹۶..... فراز پنجاه و یکم
- ۱۹۷..... انواع طغیان و عذاب مناسب هر یک در آخرت
- ۱۹۸..... فراز پنجاه و دوم
- ۱۹۹..... لطافت روحی، زمینه ساز رحمت، آسایش و خشنودی الهی در آخرت
- ۲۰۰..... فراز پنجاه و سوم
- ۲۰۰..... تجارت پرسود از دیدگاه معصوم علیه السلام
- ۲۰۱..... عدم تنافی خوف و شوق به لقای الهی
- ۲۰۲..... فراز پنجاه و چهارم
- ۲۰۲..... کمالات صالحان و خواسته های متناسب با آن
- ۲۰۴..... فراز پنجاه و پنجم
- ۲۰۵..... هم نشینی با اولیای خدا؛ معنا و مقدمه های تحصیل آن
- ۲۰۶..... فراز پنجاه و ششم

- ۲۰۶ ..... مفهوم آرامش در زندگی
- ۲۰۸ ..... فراز پنجاه و هفتم
- ۲۰۹ ..... پناه جستن به خدا، تنها راه آرامش در زندگی
- ۲۱۰ ..... فراز پنجاه و هشتم
- ۲۱۰ ..... حبط و نابودی اعمال نیک در اثر اعمال ناهنجار
- ۲۱۲ ..... فراز پنجاه و نهم
- ۲۱۲ ..... لزوم تشکیل حکومت در دیدگاه اسلام
- ۲۱۴ ..... توفیق توبه به امداد خدا
- ۲۱۴ ..... فراز شصتم
- ۲۱۵ ..... حج و عمره، اهمیت و آثار اجتماعی این دو عبادت
- ۲۱۷ ..... ۴۸. دعاؤه فی یوم الأضحی و یوم الجمعة
- ۲۲۰ ..... واژه‌ها
- ۲۲۳ ..... دعای چهل و هشتم: دعای روز عید قربان و جمعه
- ۲۲۳ ..... پیش درآمد
- ۲۲۳ ..... فراز اول
- ۲۲۴ ..... ابتکار اسلام در مشخص ساختن روزهای عید
- ۲۲۵ ..... سرعت گسترش اسلام
- ۲۲۵ ..... فراز دوم
- ۲۲۶ ..... کارایی گوناگون اسما و صفات الهی
- ۲۲۷ ..... فراز سوم
- ۲۲۸ ..... شناخت، عامل راه بهره‌گیری بیشتر از نعمت‌ها
- ۲۲۹ ..... فراز چهارم

- ۲۳۰ ..... بهشت و مقام‌های والا، ثمره لطف و رحمت حق
- ۲۳۱ ..... فراز پنجم
- ۲۳۲ ..... عدم مطلوبیت یاری خواستن از غیر خدا
- ۲۳۳ ..... فراز ششم
- ۲۳۴ ..... سرّ عدم استجاب دعا
- ۲۳۵ ..... مفهوم صحیح شفاعت
- ۲۳۵ ..... فراز هفتم
- ۲۳۶ ..... خاک‌سارانه‌ترین استغفار، لازمه رسیدن به قلّه معرفت
- ۲۳۷ ..... فراز هشتم
- ۲۳۸ ..... سرّ فراوانی اسمای جمالیّه از اسمای جلالیه
- ۲۳۹ ..... فراز نهم
- ۲۳۹ ..... دین، بازیچه حاکمان جور
- ۲۴۱ ..... فراز دهم
- ۲۴۱ ..... خشنودی از کردار ستمگران، مشارکت در ظلم
- ۲۴۳ ..... فراز یازدهم
- ۲۴۳ ..... امیدبخشی به آینده درخشان
- ۲۴۵ ..... فراز دوازدهم
- ۲۴۵ ..... اقسام توحید
- ۲۴۷ ..... فراز سیزدهم
- ۲۴۷ ..... عدم اثرپذیری خداوند
- ۲۴۹ ..... قدرت خداوند، تنها حلال مشکلات
- ۲۴۹ ..... فراز چهاردهم
- ۲۴۹ ..... کمالات انسانی، رهاکننده از مشکلات هنگام مرگ

۲۵۱	.....	فراز پانزدهم
۲۵۲	.....	خداوند، بزرگ‌ترین تکیه‌گاه
۲۵۴	.....	فراز شانزدهم
۲۵۴	.....	تضرع به درگاه خدا، راه برون رفت از گرفتاری‌ها
۲۵۶	.....	فراز هفدهم
۲۵۶	.....	مفهوم پناه بردن از خدا به خدا
۲۵۸	.....	فراز هجدهم
۲۵۸	.....	سر تکرار صلوات در دعاها و ...
۲۶۰	.....	فراز نوزدهم
۲۶۱	.....	۱. درخواست رحمت و عافیت
۲۶۱	.....	۲. درخواست کفایت در همه امور
۲۶۲	.....	۳. طلب روزی از خداوند
۲۶۳	.....	فراز بیستم
۲۶۳	.....	اعتماد به خدا، برتر از اعتماد به نفس
۲۶۵	.....	فراز بیست و یکم
۲۶۵	.....	رمز تکرار دعا و طلب از درگاه خدا
۲۶۹	.....	۴۹. دعاؤه فی دفع کید الأعداء
۲۷۱	.....	واژه‌ها
۲۷۵	.....	دعای چهل و نهم: دعای برای دفع کید و مکر دشمنان
۲۷۵	.....	پیش درآمد
۲۷۵	.....	فراز اول
۲۷۶	.....	کژروی‌های انسان و هدایت و گذشت حضرت حق

۲۷۸ ..... فراز دوم.

۲۷۹ ..... خداوند متعال، پناه گاه واقعی.

۲۸۱ ..... فراز سوم.

۲۸۲ ..... آموزه‌های اسلام و ریشه کنی یأس و نومیدی.

۲۸۴ ..... فراز چهارم.

۲۸۵ ..... خداوند متعال، تنها برطرف کننده حوادث ناگوار.

۲۸۷ ..... فراز پنجم.

۲۸۹ ..... فراز ششم.

۲۸۹ ..... اقرار به تقصیر، از مصادیق ادب عبودیت.

۲۹۰ ..... خود آگاهی، عامل نجات از هلاکت.

۲۹۰ ..... لزوم دشمن شناسی.

۲۹۱ ..... عنایت ویژه خداوند به بندگان صالح.

۲۹۳ ..... ۵۰. دعاؤه فی ال رهبة.

۲۹۴ ..... واژه‌ها.

۲۹۶ ..... دعای پنجاهم: دعای به هنگام بیم و خشیت.

۲۹۶ ..... پیش درآمد.

۲۹۶ ..... فراز اول.

۲۹۷ ..... اسراف ذات، بدترین نوع اسراف.

۲۹۸ ..... فراز دوم.

۲۹۸ ..... مزده مغفرت، نجات دهنده از یأس و نومیدی.

۲۹۹ ..... فراز سوم.

۳۰۰ ..... علم حضوری حضرت حق به موجودات و مقتضای آن.

۳۰۱	.....	فراز چهارم
۳۰۲	.....	آگاهی معصومین <small>علیهم السلام</small> از اسمای پنهان الهی
۳۰۲	.....	عذاب جهنم فوق طاقت و توان انسان
۳۰۳	.....	فراز پنجم
۳۰۴	.....	اوج عشق معصوم <small>علیهم السلام</small> به حضرت احدیت
۳۰۷	.....	۵۱. دعاؤه فی التضرع والاستکانة
۳۰۹	.....	واژه‌ها
۳۱۱	.....	دعای پنجاه و یکم: دعا به هنگام زاری و تضرع
۳۱۱	.....	پیش‌درآمد
۳۱۱	.....	فراز اول
۳۱۲	.....	نعمت‌های نامحدود و کوتاهی انسان در ادای شکر
۳۱۳	.....	فراز دوم
۳۱۴	.....	ساده انگاشتن نعمت‌های الهی و غفلت از سپاس‌گزاری
۳۱۶	.....	فراز سوم
۳۱۶	.....	عنایت‌های ویژه خداوند به بندگان
۳۱۷	.....	فراز چهارم
۳۱۸	.....	دریافت حضوری، شعوری برتر از آگاهی حصولی
۳۱۹	.....	فراز پنجم
۳۱۹	.....	ستایش با تمام وجود، کاشف از مقام معصوم <small>علیهم السلام</small>
۳۲۱	.....	فراز ششم
۳۲۲	.....	خداوند سبحان تنها پشتیبان انسان
۳۲۲	.....	ستاربت حضرت حق، زمینه پایداری زندگی‌های اجتماعی

- ۳۲۳ ..... بزرگ‌ترین قدرت‌ها، تسلیم حضرت حق
- ۳۲۳ ..... فراز هفتم
- ۳۲۴ ..... دایمی بودن فیض پروردگار
- ۳۲۵ ..... فراز هشتم
- ۳۲۵ ..... فقر ذاتی انسان به خدا
- ۳۲۸ ..... فراز نهم
- ۳۲۸ ..... سستی و تنبلی در انجام وظایف، از راه‌های سلطه شیطان
- ۳۲۹ ..... ناراحتی‌های پایدار، بازدارنده انسان
- ۳۲۹ ..... وسوسه‌های نفسانی، از موانع سر راه رشد انسان
- ۳۳۰ ..... فراز دهم
- ۳۳۰ ..... بنده‌پروری پروردگار و تمرّد و شرمندگی بندگان
- ۳۳۲ ..... فراز یازدهم
- ۳۳۲ ..... توکل بر خدا، تنها راه غلبه بر مشکلات و ناهنجاری‌های زندگی
- ۳۳۳ ..... فراز دوازدهم
- ۳۳۴ ..... فطری بودن شکر مُنعم
- ۳۳۵ ..... فراز سیزدهم
- ۳۳۵ ..... عذاب الهی و نظام مغفرت حضرت حق، عدالت محض
- ۳۳۷ ..... ۵۲. دعاؤه فی الإلحاح علی الله تعالی
- ۳۳۸ ..... واژه‌ها
- ۳۴۱ ..... دعای پنجاه و دوم: دعا به هنگام اصرار و پافشاری به درگاه خدا
- ۳۴۱ ..... پیش‌درآمد
- ۳۴۱ ..... فراز اول:

- ۳۴۲ ..... حاکمیت علم و تدبیر الهی بر ذره ذره هستی
- ۳۴۳ ..... فراز دوم
- ۳۴۳ ..... کلید واژه‌ها در هر علم و فن
- ۳۴۳ ..... خداشناس‌ترین، خدا ترس‌ترین
- ۳۴۴ ..... انکار خدا، زائیده تصور نادرست از خدا
- ۳۴۵ ..... فراز سوم
- ۳۴۶ ..... قدرت فراگیر خدا بر گستره هستی
- ۳۴۸ ..... فراز چهارم
- ۳۴۸ ..... رابطه‌های علمی جهان، مظهر قدرت خداوند
- ۳۵۰ ..... فراز پنجم
- ۳۵۰ ..... حرکت همه موجودات به سوی مبدأ متعالی عالم
- ۳۵۳ ..... فراز ششم
- ۳۵۳ ..... مفهوم ایمان به خدا و آثار آن
- ۳۵۴ ..... فراز هفتم
- ۳۵۵ ..... سرنوشت انسان‌ها بر اساس دو دیدگاه الهی و مادی گرایانه
- ۳۵۶ ..... فراز هشتم
- ۳۵۶ ..... ویژگی‌های فریفتگان دنیا
- ۳۵۸ ..... فراز نهم
- ۳۵۸ ..... موانع رشد انسان و راه‌های درمان
- ۳۶۰ ..... فراز دهم
- ۳۶۰ ..... بندگی محض و توجه تام به خدا، برترین آرزوی انسان کامل
- ۳۶۲ ..... فراز یازدهم
- ۳۶۲ ..... خداوند، مبدأ و مقصد حرکت انسان

- ۳۶۳ ..... ۵۳. دعاؤه فی التذلل لله عزوجل
- ۳۶۴ ..... واژه‌ها
- ۳۶۵ ..... دعای پنجاه و سوم: دعا به هنگام اظهار خاکساری در درگاه خدا
- ۳۶۵ ..... پیش درآمد
- ۳۶۵ ..... فراز اول
- ۳۶۶ ..... آثار گناه در قیامت
- ۳۶۶ ..... انسان در گرو اعمال و اسیر نفس خود
- ۳۶۷ ..... فراز دوم
- ۳۶۷ ..... ذلت و خواری از آثار گناه
- ۳۶۸ ..... فراز سوم
- ۳۶۹ ..... حالت غفلت و پیامدهای سوء آن
- ۳۷۰ ..... فراز چهارم
- ۳۷۰ ..... آثار حیرت‌انگیز گناه
- ۳۷۱ ..... فراز پنجم
- ۳۷۲ ..... لزوم بیداری پیش از پایان یافتن سیر پرشتاب جهان مادی
- ۳۷۴ ..... فراز ششم
- ۳۷۴ ..... انسان، حقیقتی فراتر از جسم
- ۳۷۵ ..... فراز هفتم
- ۳۷۵ ..... حرکت هماهنگ تمامی موجودات به سوی مبدأ هستی
- ۳۷۷ ..... ۵۴. دعاؤه فی استکشاف الهموم
- ۳۷۸ ..... واژه‌ها

۳۸۰	دعای پنجاه و چهارم: دعا برای برطرف شدن ناراحتی‌ها
۳۸۰	پیش درآمد
۳۸۰	فراز اول
۳۸۰	خداوند متعال، تنها گشاینده ناراحتی‌ها و اندوه‌ها
۳۸۱	فراز دوم
۳۸۲	معنای سوره توحید
۳۸۳	درخواست عصمت و طهارت
۳۸۴	فراز سوم
۳۸۴	ثمره شناخت خدا
۳۸۵	فراز چهارم
۳۸۶	نعمت‌های اخروی و عنایت‌ها توحیدی، بهترین عطایای الهی
۳۸۷	فراز پنجم
۳۸۷	نظارت دقیق مأموران الهی بر اعمال انسان
۳۸۹	فراز ششم
۳۹۰	لزوم رغبت و رهبت و تعدیل آن دو
۳۹۰	متعلق رغبت و رهبت
۳۹۱	فراز هفتم
۳۹۱	بندگی خدا، درخواستی برتر از بهشت
۳۹۲	فراز هشتم
۳۹۳	توحید ذاتی و افعالی، مبنای آموزه‌های تربیتی قرآن کریم

نمایه

(دوره چهار جلدی)

۳۹۷	آیات
-----	------

۴۱۸ ..... روایات

۴۳۷ ..... اشعار

۴۴۶ ..... معصومان علیهم السلام

۴۴۹ ..... اعلام

۴۵۵ ..... موضوعات

مقدمه حضرت آیه الله جوادی آملنی بر شهود و شناخت

حمد ازلی خدای سرمدی را سزاست که با دعوت خود و دعای بندگان، دوام فیض را تضمین فرمود. تحیت بیکران پیامبران الهی به ویژه حضرت ختمی نبوت ﷺ را رواست که بین غیبت دعوت و شهود دعا جمع سالم نموده‌اند. درود نامحدود اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، مخصوصاً حضرت ختمی امامت «مهدی موجود موعود» را به جاست که مجالی دعوت معبود و مرانی دعای عابدان؛ به این ذوات قدسی تولی می‌نماییم و از معاندان آنان تبری داریم.

اهمیت دعا و اهتمام به صحیفه سجّادیه حضرت علی بن حسین علیهما السلام مطالب فراوانی را در بر دارد که به شمه‌ای از آن در چند مقدمه کوتاه بسنده می‌شود.

یکم. انسان در فرهنگ و وحی، حی متألّه است که حیات او در تألّه وی نهفته است. آب این حیات که همان ماء الحیوة خضری است، در اجابت دعوت حیات بخش خدای سبحان و در دعای حیات خواهانه عبد سالک و صالح نهادینه شده است. حیات بخشی دعوت الهی را می‌توان از آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»^۱ استظهار کرد و خواسته حیات را که برخاسته از نیاز ضروری است، می‌توان از جمله «اللهم اجعل محياي محيا محمد و آل محمد و مماتي ممات محمد و آل محمد»^۲ استفاده کرد؛ چه این که معرفت این ذوات معصوم و ایمان به آنان، مایه حیات و ممات معقول، و نشناختن آنها پایه حیات و ممات جاهلی و نامعقول است.^۳

۱. انفال (۸) آیه ۲۴.

۲. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۲۹۲؛ زیارت عاشورا.

۳. من مات و لم يعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة. «وسائل الشیعه»، ج ۱۶، ص ۲۲۶.

کسی که از کوثر دعا محروم باشد، از چشمه دعوت الهی محجور بوده و از اصل حیات محجور است، چون تارک دعا دعوت خدای سبحان را نیز پاسخ نداد و فرمان ﴿أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾^۱ را امتثال نکرد و چنین مرده‌ای در خور توجه نخواهد بود: ﴿قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾^۲ و چون غالباً اعراض از دعا زمینه اعتراض بر آن و گاهی معارضه با آن را در بر دارد، لذا تهدید الهی برای تحدید مرز آن چنین نازل شده است: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾^۳.

ادیان معرفت آموز که از علوم و حیاتی طرفی بسته و از سوق عقل و سیاق نقل فنی‌های اندوخته و به تأمین نیازهای ذوقی پرداخته‌اند، چنین سروده‌اند:

ایمن شده از عمر خود و گشت شب و روز

وز بسی خبری کیسه به طرّار سپرده

زان پیش که نوبت به سر آید تو ذر آن کوش

تا مرده زنده شوی ای زنده مرده^۴

دوم. توحید در دعا، موجب اصل دعا و ضرورت آن از یک سو، و نفی هر مدعو و دعای آن از سوی دیگر، و حصر مدعو در خدا و انحصار دعای آن ذات ربوبی از سوی سوم است: ﴿فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾^۵. بنابراین، «لا مدعو الا الله و لا دعاء الا اياه»، و مضطر را جز او اجابت نمی‌کند.

اخلاص در توحید اقتضا دارد که از غیر خدا چیزی طلب نشود و از خداوند نیز غیر از خود او، چیزی خواسته نگردد؛ البته در این حال، همه چیز حاصل است: «ما الذی فقد من وجدك»^۶. چنین داعی موحدی، هرگز هراسناکی از دوزخ یا فرحناکی به بهشت، انگیزه نیایش وی نخواهد بود، بلکه شوق شهود و حبّ لقا او را به دعا فرامی‌خواند.

دعا همانند فکر و ذکر، گاهی در قلمرو نعمت و نعمت است و زمانی در اوج ذات منعم و

۱. غافر (۴۰) آیه ۶۰.

۲. فرقان (۲۵) آیه ۷۷.

۳. غافر (۴۰) آیه ۶۰.

۴. دیوان حکیم سنائی، ص ۵۸۷، مدرس رضوی.

۵. جن (۷۲) آیه ۱۸.

۶. الاقبال بالاعمال، ص ۳۴۹؛ دعای عرفه سیدالشهدا علیه السلام.

منتقم، و همان‌طور که ذکر نعمت در کریمه ﴿أَذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ﴾^۱، غیر از ذکر منعم در کریمه ﴿فَأَذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾^۲ است، دعا برای کشف سوء یا جذب رفاه، غیر از دعا برای کمال انقطاع و خرق حجاب‌های نوری و تعلق روح داعی به عزّ قدس ربوبی است.^۳

البته توحید ناب داعیان مقرب در این است که دعا و داعی را نبینند، فقط مدعو مشهودشان باشد: «من آثر الدّعا للدّعا فقد قال بالثانی»:

زندگی بی‌دوست جان فرسودن است   مرگ حاضر غائب از حق بودن است
ز خدا غیر خدا را خواستن   ظنّ افسرونی است کسلی کاستن^۴

سوم، عقل در شکوفایی گنجینه‌های خود و مدار نقل است: «ویشروا لهم دفائن العقول»^۵؛ چه این‌که تعامل عقل و نقل در این است که بسیاری از دفائن نقل به برکت عقل اثاره می‌شود؛ یعنی خدای سبحان گنجینه‌های فراوانی را که در درون جان انسان نهاده فرمود، به وسیله رهبران الهی و با تعالیم متون مقدّس دینی شکوفا می‌کند؛ چه این‌که دفینه‌های بی‌شماری را در باطن آیات و روایات مستور داشت که با عقول برهانی استنباط می‌گردد.

بنابراین اصل اثاره دفینه‌ها تعاملی است که خداوند دویال عقل و نقل را در آن فضای باز و آزاد، به پرواز در می‌آورد. یکی از آن موارد جریان دعا است، زیرا با طرح جریان نیایش که در چهره تابلوی متون نقلی می‌تابد، عقل حکیمان به جست‌وجو پرداخت که آیا دعا با نظام علی و معلولی جهان هستی که مورد پذیرش عقل و نقل است، مخالف است یا نه. حکمت الهی عهده‌دار اصل طرح و حلّ نهایی آن شده است و ثابت نمود که:

۱. نظام علی و معلولی حقّ است.

۲. دعا و نیایش حق است.

۳. هماهنگی دعا با نظام علت و معلول قابل توجیه است.

۴. نه کسی که معتقد به نظام علی و معلولی است، مجاز است که از فیض دعا محروم شود

۱. بقره (۲) آیه ۴۰.

۲. همان، آیه ۱۵۲.

۳. مناجات شعبانیه.

۴. منتهی (ط. ک)، ص ۲۹۱، ب ۲۷ و ۲۹.

۵. نهج البلاغه، خطبه ۱.

و نه مؤمن به دعا و نیایش مجاز است نظام علت و معلول را باور نکنند ....

نموداری از گسترش فلسفه الهی در پرتو مبادی دینی را می‌توان در نوشتار ابن سینا رحمه الله

یافت؛ وی در این باره چنین می‌نویسد:

سبب اجابت دعا، موافقت و هم‌آهنگی دعا با سایر اسباب تحقق چیزی است که خواسته داعی است؛ یعنی وقتی نیایش داعی با سایر اجزای علل موافق باشد، آن چیز یافت می‌شود و اگر با آنها هم‌آهنگ نباشد، آن چیز یافت نمی‌شود، زیرا در تحقق معلول لازم است، تمام اجزای علت تام حاصل شود، به طوری که مواد لازم از یک سو و کیفیت ترکیب آنها از سوی دیگر، همراه با پیدایش همه شرایط و رفع همه موانع باشد و چون دعا یکی از اجزای علل است، نه بدون آن مقصود حاصل می‌شود و نه به صرف آن بدون تحقق سایر اجزای علل، همانند تأثیر بعضی از اجزای داروی ترکیبی که سهم تعیین کننده‌ای در درمان بیماری دارد که اگر همه مواد لازم پدید نیاید و ترکیب علمی و فنی آن صورت نپذیرد، اثر درمان حاصل نخواهد شد؛ یعنی بدون آن جزء معین علاج حاصل نمی‌شود؛ چه این که به صرف وجود آن جزء، بدون تحقق سایر اجزا درمان پدید نمی‌آید.

همان‌طور که تأثیر جزء مهم داروی ترکیبی برابر نظام علتی و معلولی است و طبق نظم تکوینی مستبب‌الاسباب صورت می‌پذیرد، تأثیر دعا و سهم تعیین کننده آن (در مجموع اموری که مورد آزمون گردد) نیز از این قبیل است؛ البته گاهی ارتباط دعا با خواسته‌ای که انجام می‌شود، از سنخ علت و معلول نیست، بلکه از قبیل معلول‌های علت واحدند که معیت معلولی دارند و هر دو از یک علت حاصل می‌شوند؛ پس دعا لازم و توقع اجابت نیز مناسب خواهد بود و اگر گاهی اجابت نشد، معلوم می‌شود هم‌آهنگی تام بین اجزای علل حاصل نشد و موافقت نیز با در نظر گرفتن مصلحت مجموع نظام هستی است، نه خصوص مصلحت دعا کننده؛ هر چند مقسده دیگران را به همراه داشته باشد.

همان‌طور که روح در بدن مؤثر بوده و بدن از نفس متأثر، نفس ترکیه شده هنگام دعا مشمول فیض ویژه می‌شود که می‌تواند با آن در عنصری از عناصر طبیعت، یا در بدنی از ابدان انسانی، بلکه در نفسی از نفوس جامعه بشری اثر بگذارد؛ چنین تأثیری برای

دعا، نه با هندسه علی و معلولی ناهم‌آهنگ است و نه مستلزم تأثیر موجود دانی در موجود عالی است، و نه موجب انفعال مبدأ اعلی از دعا است، زیرا علم ازلی همواره متبوع است نه تابع و اراده سرمدی همواره فعال است نه منفعل، و اشیای منطقه اسکان همیشه تابع اند نه متبوع، و نفوس بندگان همانند دیگر موجودهای امکانی منفعل اند نه فعال هر چند نسبت به حوزه اختیارات خود فعال اند نه منفصل، و مختارند نه مجبور و نه مفوض.^۱

حکیمان متأخر نیز با عنایت به نوشته‌های حکمای متقدم نظیر ابن سینا^۲، به تأثیر دعا و ورود آن در قلمرو نظام علی و معلولی از یک سو، و منطقه قضا و قدر از سوی دیگر پرداخته و چنین مرقوم داشتند:

... دعا و طلب از جمله اسباب پیدایش و وجودند؛ شکی که در این باره مطرح می‌شود که «اگر چیزی که مورد دعا و خواستن است، قلم قضا بر آن جاری نشده باشد که دعا سودی ندارد و اگر مورد مزبور متعلق جریان قلم قضای الهی باشد، تکلف دعا برای چیست»، قابل دفع است، زیرا طلب نیز از قضا و دعا از قدر است و این دو از شرایط تحقق مطلوب اند؛ یعنی قضا و قدر الهی چنین تنظیم شده است که فلان مطلوب توسط دعا و طلب حاصل شود.^۲

چهارم. رضا به قضای الهی و اعتماد به مقدر آن، به معنای ترک کار و رها نمودن اسباب نیست و چون دعا و سؤال از علل تحقق اشیا است، ترک دعا و رها نمودن طلب، به منزله گسستن از نظام علت و معلول خواهد بود و چنین گسیختگی، نه معقول است و نه مقبول. مقام رضا آن است که اولاً: سالک صالح، طبق رهنمود عقل و نقل عمل کند، و ثانیاً: اعتماد اصیل وی بر مسبب اسباب باشد، نه بر علل وسطیه که سبب بودن آنها همانند اصل هستی و سعة وجود آنها در ظل تسبیب خداست، و ثالثاً: نتیجه جمع شرایط و رفع موانع در طول و عرض و حجم هندسه علیت و معلولیت، هر چه باشد، مورد رضای او قرار گیرد، و چون دعا و طلب از شرایط شمرده شد، بنابراین ترک آن به مثابه انزجار از نظام علی و معلولی است و چنین کراهتی بارضا هم‌آهنگ نیست، زیرا رضایت‌مداری کار خداوند که بدون اسباب کار

۱. تعلیقات ابن سینا (ط دفتر تبلیغات اسلامی)، ص ۵۱ و ۱۵۵ و ۱۸۰ و ۱۸۱ با تحریر و تلخیص.

۲. محقق داماد^۳، قیسات، ص ۴۴۴-۴۴۵-۴۴۹-۴۵۰ با تحریر و تلخیص.

نمی‌کند (اعم از سبب عادی و غیر عادی، سبب مشهور یا مستور، سبب مُلکی یا ملکوتی)، در پر ترضای به تمام مظاهر اسمای حسنای او است که جریان علیت و معلولیت از آن سنخ است. آری، دعا و طلب مراتب دارد که یکی از برجسته‌ترین مراحل آن این است که خواسته‌ی داعی این باشد که در قبال خواسته‌ی خداوند چیزی نخواهد. در این مقام که افعال چنین سالک کوی وصال، فانی در افعال الهی شد و اوصاف وی فانی در صفات حق شد و هیچ سهمی از بقای شخصی او نماند و در طلب، موخدا ناب شد و طالب و طلب محو گشت و فقط مطلوب ماند، سهم چنان دعا و طلبی، همانا بقای بعد از فناست و با دعا و طلب الهی زنده است؛ چه این‌که اگر سالکی به مقام منبع فنا نایل نشود و در مرتبه‌ی رضا بماند، باز بسی دعا و طلب نخواهد بود، زیرا مدعو و مطلوب وی منزلت رضاست و همین را با لسان استعداد و زبان حال می‌طلبد؛ چه این‌که گاهی آن را با زبان مقال جست‌وجو می‌نماید. کسی که جز دعا مالک چیزی نیست: «لا یملك إلا الدعاء»، چگونه بدون دعا و طلب به سر می‌برد.

بنابر این نفی دعا نسبی است نه نفسی، و همت و الای برخی داعیان در طلب این است که چیزی نخواهند و چنین قضیه‌ای به عنوان موجبه‌ی سالبه‌ی المحمول مطرح است نه موجبه، و نه موجبه‌ی معدوله‌ی المحمول، و نه سالبه‌ی محضه.

به هر تقدیر، آنچه در بیت زیر آمده است باید توجه شود:

قوم دیگر می‌شناسم ز اولیا	که دهانشان بسته باشد از دعا
از رضا که هست رام آن کرام	جستن دفع قضاشان شد حرام
زهر در حلقومشان شکر بود	سنگ اندر راهشان گوهر بود
کفر باشد نزدشان کردن دعا	کای اله از ما بگردان این قضا ^۲

آری، باید توجه شود، زیرا سراینده‌ی ابیات مزبور، خود معتقد به دعا و دعوت‌کننده به

آن است:

ای اخی دست از دعا کردن مدار	با اجابت یا زود اویت چه کار ^۳
رحمتم موقوف آن خوش‌گریه‌هاست	چون گرت از بحر رحمت موج خاست

۱. الاقبال بالأعمال، ص ۷۰۹.

۲. مثنوی، ص ۱۶۷، ب ۲۲ و ۲۳-۲۵.

۳. همان، ص ۳۸۷، ب ۸.

تا نگرید ابرکی خنندد چمن	تا نگرید طفل کسی نوشد لبن ^۱
ای برادر طفل طفل چشم توست	کام خود موقوف زاری دان نخست
کام تو موقوف زاری دلست	بسی نضرع کسامیابی مشکل است
گر همی خواهی که مشکل حل شود	خسار محرومی به گل میدل شود
گر همی خواهی که آن خلعت رسد	پس بگریان طفل دیده بر جسد ^۲

البته ریشه همه این مطالب درست، گفتار نورانی امیر مؤمنان حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام است که فرمود: «سلاحه البکاء»^۳؛ یعنی اگر در جنگ با دشمن بیرون آهنگ سلاح بُرنده است، در نبرد با دشمن درون و اظهار عجز در پیشگاه خالق بی چون، سلاح برنده «آه» است. در این کوی خودستانی کمال است، نه خود ستایی؛ عجز هنر است نه قوت؛ روی گرد آورد بر زی او که اندر راه او آبروی خود بری گر آبروی خود بری^۴ پنجم، نظام علی و معلولی رایج در حکمت و کلام، نردبانی برای صعود به نظام توحید افعالی دارج در عرفان است. هرگز این دو منظر معرفتی مابین هم نبوده و مخالف یکدیگر نیستند، بلکه فقط مختلف‌اند؛ چه این که اختلاف طولی، لازم این گونه تشکیک‌های معرفت شناختی است.

نگاه به اسباب متوسط و توسل به آنها برای توصل به هدف برین، مخالف انقطاع به مسبب اسباب و توسل به خود او برای وصول به خود وی نخواهد بود، زیرا سالک واصل که در مشهد ربوبی به سر برد تا دستور توسل به علل میانی را نیابد، به صرف اطلاق یا عموم دلیل نقلی و به محض نظام علی و معلولی عقلی بسنده نمی‌کند، چون هویت مطلق ازلی همان‌طور که سبب ساز است، سبب سوز نیز هست، لیکن در هر دو حال، اصل سببیت محفوظ بوده و او هم چنان مسبب اسباب بوده و خواهد بود؛ یعنی آن‌گاه که مثلاً آتش را سبب سوزاندن قرار داد، با آن زمانی که سوزندگی او را سوزانید و با فرمان: «یا نَارُ کُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَيَّ إِبراهيم علیه السلام»^۵، احراق آتش را طعمه حریق کرد و حرارت او را به برودت

۱. همان، ص ۸۵، ب ۱۵.

۲. همان، ص ۸۶، ب ۱۳ - ۱۵.

۳. الاقبال بالأعمال، ص ۷۰۹.

۴. دیوان حکیم سنائی.

۵. انبیاء (۲۱) آیه ۶۹.

تبدیل نمود و خطر سوختن را به خیر سلامت تعویض کرد، در هر دو حال، اصل نظام علی و معلولی حاکم بود و در هر دو وضع، خداوند مسبب الاسباب بود و در هر دو صورت، تسبیب او حرف اول را می‌زد و چون علّیتِ اسباب متوسط همانند اصل هستی آنها محدود است، با تغییر ملزوم (سبب)، لازم (مُسبب) نیز دگرگون می‌شود و چیزی که سرمدی نیست، شایستهٔ اتکا نخواهد بود؛ مگر به دستور مستقیم همان مبدأ وحید و مصدر احد.

از آن‌چه قبلاً بازگو شد، به انضمام آن‌چه هم اکنون مطرح شد، تفاوت تشکیکی دعای حکیمانه و متکلمانهٔ داعیان و منادیان، با دعای عارفانه و محرمانهٔ مناجیان معلوم می‌گردد؛ نمونهٔ آن جریان حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام است که برخی از ادعیهٔ آن حضرت میانی و بعضی از نیایش‌های وی نهایی است؛ لذا تفاوت تشکیکی (نه تباینی) ﴿وَالَّذِي هُوَ يُطْعَمُنِي وَيَسْقِينِي﴾ و ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي...﴾^۱ یا «حسبی من سؤالی علمه بحالی»^۲ محفوظ خواهد بود، زیرا احوال آنان یکسان نیست بلکه به اقتضای مظهریتِ خداوندی که «دانِ فی علوه»^۳ و «عالِ فی دنوک»^۴، گاهی دعای عالی دارند و زمانی نیایش دانی که چون این دانی رقیقهٔ آن عالی و آن عالی حقیقت این دانی است، تفاوت درجات صدور یا اختلاف مراتب ظهور متحفظ است.

در این مطلبِ سامی، بین حیات و ممات و مظهر احیا و امات و مجلای مهر و قهر الهی فرق نیست؛ بنابراین اگر ابراهیم خلیل علیه السلام در هنگام ارتحال، به آسانی جان به عزرائیل علیه السلام نمی‌داد، نه برای شوق ماندن یا خوف از رفتن بود، بلکه منتظر دستور ﴿أَرْجِعِي إِلَي رَبِّكَ...﴾^۵ به طور مستقیم و بدون واسطه بود، چون سالک اصلی مانند حضرت خلیل علیه السلام که در مراسم ﴿حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ﴾^۶، نه تنها از فرشتگان مقرب نصرت نخواست، بلکه کمک معروض آنان را نپذیرفت و حاضر نشد، بیک وحی خدا چونان جبرئیل علیه السلام حاجب گردد، رضایت نمی‌دهد که در عید لقا و موسم وصال، بیک امانهٔ الهی همچون

۱. شماره (۲۶) آیه ۷۹-۸۰.

۲. بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۱۵۵.

۳. مصباح کفعمی، ص ۳۵۳.

۴. بحار الانوار، ج ۸۷، ص ۱۹۵.

۵. فجر (۸۹) آیه ۲۸.

۶. انبیاء (۲۱) آیه ۶۸.

عزرائیل علیه السلام رابط شود؛ لذا چنین پرده رقیقی را هم برنتابید؛ چه این‌که آن حجاب ظریف را هم تحمل نکرد:

چون خلیل الله در نزع اوفتاد	جان به عزرائیل آسان می‌نداد
گفت چون من گویم اینک ترک جان	پای عزرائیل آمد در میان
بسر سر آتش در آمد جبرئیل	گفت از من حاجتی خواه ای خلیل <small>علیه السلام</small>
من نکردم سوی او آن دم نگاه	زان‌کس بسند راهم آمد جز زاله
چون بیچیدم سر از جبریل من	کی دهم جان را به عزرائیل من
زان نیارم کرد جان خوش نثار	تا از او آید به گوشم جان بیمار
چون به جان دادن رسد فرمان مرا	نیم جو ارزد جهانی جان مرا
در دو عالم کی دهم من جان به کس	تا که او گوید، سخن این است و بس ^۱

راز اصلی ترک دعا برای اوحدی از اهل فنا این است که اگر نیایش، زبان قال بعضی، و لسان حال برخی است و برای عده‌ای حال و برای گروهی ملکه است، برای مَقْرَبان ویژه به مثابه فصل مقوم است؛ به طوری که اتحاد دعا و داعی در آنها عصاره هویت آنان را فقر، ربط و نیایش قرار داد؛ یعنی اگر خداوند عین غنا است نه «ذات ثبت له الفنا»، اینان عین فقرند، نه «ذوات ثبت لهم الفقر»؛ گرچه دیگران نیز جز فقر نیستند، لیکن برخی که مدعی ﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى﴾^۲ اند، خود را عین غنا می‌پندارند و بعضی که داعیه‌دار: ﴿إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي﴾^۳ اند، خویش را غنی می‌یابند و گروهی که در سیر و سلوک الهی اند، خود را فقیر می‌دانند نه فقر، و اگر مطالب حکمت متعالیه را باور داشته باشند، خویشتن را عین فقر و ربط می‌فهمند و آن را تعقل می‌نمایند، لیکن پرواز از مفهوم به مصداق و صعود از معقول به مشهود و جهش از حصول به حضور و نزاهت از تثلث و تشبه به توحید ناب، وقف اوحدی از موحدان نابی است که خود متن دعای مَرُوح و نیایش مَجَرَدند:

نه اشسارت می‌پذیرد نی بیان	نی کسی زو علم دارد نی نشان
تو مباش اصلاً، کمال این است و بس	تو ز توگم شو، وصال این است و بس

۱. عطار، منطق الطیر، به تصحیح محمد جواد مشکور، ص ۲۳۱.

۲. نازعات (۷۹) آیه ۲۴.

۳. قصص (۲۸) آیه ۷۸.

البته مصداق کامل این گونه ذوات قدسی که متن دعای مَرُوح اند، همانا اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام اند که حضرت امام سجّاد علیه السلام که صاحب زیور آل محمد علیهم السلام و انجیل اهل وحی می باشد، سخنگوی آنان در این صحیفه است و آنچه درباره حضرت ختمی نبوت صلی الله علیه و آله گفته شد، به استثنای مقام والای نبوت و رسالت، شامل آنها خواهد شد:

آنچه اول شد پدید از جیبِ غیب   بسود نسور پاک او بی هیچ زیب^۱

ششم. چون عترت طاهرین علیهم السلام نقل اصغر الهی بوده و عدل زوال ناپذیر نقل اکبر خدای سبحان یعنی قرآن حکیم اند و بهترین روش تفسیر قرآن کریم، همانا تفسیر قرآن به قرآن است، بهترین منهج تبیین کلام اهل بیت علیهم السلام تفسیر دعا به دعا و حدیث به حدیث است؛ البته آنچه به صورت خبر غیر قطعی ارائه شد، حتماً برای احراز اصل صدور یا جهت صدور، باید بر نقل اکبر معروض گردد تا مخالف آن نباشد (نه موافق آن باشد).

همان طور که انبیا و مرسلین علیهم السلام مراتبی دارند، کلمات محکی آنان نیز درجاتی دارد و مفسر خبیر، هر کدام را مناسب با درجه خاص نبوت، رسالت، ولایت و امامت تبیین می کند. تفسیر ادعیه و تبیین آنچه در صحیفه سجّادیه آمده است، از این قاعده تفسیری مستثنا نیست؛ لذا باید معارف حکمت نظری آن را از مسائل حکمت عملی جدا کرد و مآثر عرفانی آن را از آثار اخلاقی فرق گذاشت، و معالم نظری را با هم، و امور عملی را با هم، و قلّه های عرفانی را با هم و دامنه های اخلاقی را کنار هم قرار داد و سپس جمع بندی کرد.

به عنوان نمونه، مطلب اخلاقی... «ولا ترفعنی فی الناس درجه إلا حططتی عند نفسی مثلها ولا تحدث لی عزاً ظاهراً إلا احدثت لی ذلّة باطنه عند نفسی بقدرها»^۲، با مطلب عرفانی... «و أنا بعد اقل الاقلین و اذل الاذلین و مثل الذرّة أو دونها»^۳ یکسان تلقی نشود، زیرا مطلب اخلاقی از تواضع حکایت دارد و مطلب سامی عرفان، از فنا پرده بر می دارد، و فنّ اخلاق زیر مجموعه حکمت الهی است و فنّ شریف عرفان، فوق حکمت متعارف است.

اگر برخی از سوره های قرآن حکیم مانند سوره اخلاص و بعضی از آیات قرآن کریم مانند اوایل سوره حدید برای متعمقان آخر الزمان نازل شد، بعضی از ادعیه زیور آل

۱. منطق الطیر، ص ۱۸.

۲. صحیفه سجّادیه، دعای ۲۰.

۳. همان، دعای ۴۷.

محمد ﷺ نیز این چنین است؛ تطبیق «مثل الذرّه او دونها»، را که صاحب مقام «انا ابن مکّه و منی... انا ابن من دنی فتدلی فکان قاب قوسین أو أدنی»^۱ می‌گوید و آن توان را دارد که در صحنه عرفات، ملکوت حاجیان صوری را به دیگران ارایه فرماید و منکران ولایت را به صورت برزخی آنها ببیند و همان را به بعضی نشان دهد، بر فنای عارفان نه فروتنی متواضعان، مبادی ویژه عرفان نظری می‌طلبد؛ چه این که استشمام رایحه دلپذیر مآثر عرفان عملی را هم به همراه دارد؛ چه این که مطالب والای دیگری که از بقای بعد از فنا و صحو بعد از محو حکایت می‌کند، در این انجیل اهل بیت ﷺ مشهود است.

آن که مقتدرانه سلطنت موهوبی خدا بر ما سوی را در متن دعا بازگو می‌نماید و تمام مخلوق‌ها را به اذن خالق وحید آنها، در قلمرو ملکوت خویش می‌داند: «و جعل لنا الفضیلة بالملکة علی جمیع الخلق فکل خلیفته متقادة لنا بقدرته و صائرة الی طاعتنا بعزته»^۲ و انسان کامل معصوم نظیر خود را مظهر قهر و مهر معصومانه خداوند می‌داند، از منزلت بقای بعد از فنا خبر می‌دهد.

غرض آن که مجموع ادعیه اهل بیت عصمت و نبوت عموماً و نیایش‌های امام سجاده ﷺ خصوصاً، به منزله کلام واحد است که با ارجاع متشابه به محکم و عموم و خصوص و اطلاق و تقیید به یکدیگر و اعمال سایر قوانین تفسیر متن و حیاتی، می‌توان به بعضی از معارف آن پی برد و از اوج آنها نگاهید: «خویش را تأویل کن نی ذکر را».

هفتم. دعا وقتی مستجاب می‌شود که به سمع خداوند سمیع الدعای برسد و چون هیچ حجابی از ناحیه مجیب نیست، پس داعی باید مقامی در نیایش پیدا کند که بی‌پرده باشد؛ چنین دعای نابی قرآن صاعد خواهد بود، زیرا هر چه طیب است، صلاحیت صعود به سوی او را دارد: ﴿إِلَیْهِ یَصْعَدُ الْکَلِمُ الطَّیِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ یَرْفَعُهُ﴾^۳ البته بعد از صعود، نوبت مقام نیل و وصول است که تقوای ویژه شایسته آن است: ﴿لَنْ یَنَالَ اللَّهُ لُحُوبُهَا وَلَادِمَاؤُهَا وَلَکِنْ یَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْکُمْ﴾^۴ و اگر تقوانایل شد، نشان وصول متقی خواهد بود، زیرا ملکه

۱. الاحتجاج، ج ۲، ص ۳۱۰.

۲. صحیفه سجاده، دعای ۱.

۳. فاطر (۳۵) آیه ۱۰.

۴. حج (۲۲) آیه ۳۷.

تقوا جدای از قلب مالک آن نیست، چون هویت مطلق (لا بشرط مقسمی) و نیز اکتناه اوصاف ذاتی که عین ذات خدای سبحان است، هر دو از مناطق ممنوع و ممنوع محسوب می‌شوند و احدی را به آن دو مقام بار نیست.

تمام صعود و نیل و وصول ناظر به مقام وجه الله، فیض الله و مانند آن است: ﴿... فَأَيُّتَمَّا تَوَلَّوْا فَنَمَّ وَجْهُهُ لِلَّهِ﴾^۱ و شهود آن بی‌پرده در دو حال میسر است؛ در نتیجه دعای ناب در هر دو حال مسموع مجیبی که سمیع‌الدعا است خواهد بود: یکی حال تقرب تام عبد صالح و اصل که در این وضع، هیچ حجابی اعم از ظلمانی و نورانی یافت نمی‌شود و دعا در این حالت به هیچ چیزی مشوب نیست و شایسته سمع ربوبی و دریافت پاسخ مناسب است و دیگری حال انکسار دل و اضطراب محض که در این وضع به استناد «أنا عند المنكسرة قلوبهم»^۲، نه تنها در دل شکسته چیزی غیر از انقطاع تام به سوی خدا نیست، بلکه خود دل نیز که خانه ناله و لانه لابه است، برچیده شد و فیض الهی در مقام فعل، به صورت کعبه دل ترسیم شد و نیایش در این حالت به چیزی آمیخته نیست و درخور اجابت مجیب مضطربان است؛ البته این دو حال اجتماع پذیرند؛ به امید چنان نجوا و چنین لابه!

در ره او جستن مقصود از او	هم به سر او که محال است و بس
از همه خوبی که به جوئی ز دوست	بوسه‌ای از دوست حلال است و بس
پرده منم، پیش چو برخواستم	از پس آن پرده وصال است و بس ^۳

به شکرانه اقدام محقق یارع، جامع معقول و منقول، صاحب علم صائب و عمل صالح، جناب آقای حاج شیخ حسن ممدوحی کرم‌انصافی - دامت معالیه - به شرح صحیفه سجادیة حضرت علی بن الحسین السجاد علیه السلام مشتاقانه و مفتاقانه به تدوین این مقدمه و جیز موفق شدم؛ فاتحه کتاب خدا و خاتمه دعوی بهشتیان حمد خداست!

جوادی آملی

بهمن ۱۳۸۳ - قم المقدسه

۱. بقره (۲) آیه ۱۱۵.

۲. منة المرید، ص ۱۲۳ و نیز ر.ک: بحار الانوار، ج ۷۰، ص ۱۵۷.

۳. دیوان سنائی، تصحیح مدرس رضوی، ص ۹۰۰.